Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 205 (10802) | 1978 чылдың сентябрь 2, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Космонавтылар отрядының тургусканы Юрий Гагарин аттыг шилчил чоруур вымпел. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КҮШ-АЖЫЛ БОЛГАШ СПОРТ

Амгы үеним үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының бүдүрүлгелери автоматчыдылганы база механизацияны калбаа-биле ажыглап, улам нептередип турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ол дыка бедиткен. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының техниктиг бурунгаар депшилгези анаа ажылдаар кижилерден угаанның күжениишкинниг ажылын, организмнің шыдамык, кадык болурун иегеп турар. Маная күш-культура болгаш спорт улуг рольдуг. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ону барымдаалааш, спорттуң массалыг болурунче хүн бүрү кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

Күш-культураны болгаш спортту бүдүрүлге бүрүзүнге, албан черлеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн беднидер, аарып-аржыыр чоруктарны болдурбас, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның эки дыштанылгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле хемчеглернин чарылбас кезии кылдыр нептередир чорукту хандырарын партия, совет, профэвилел, комсомол, күш-культура болгаш ажыл-агый организацияларынга СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Күш-культураны болгаш спортту улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалында дааскан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгазын боттандырар дээш республиканың спорт болгаш хөй-ниити организациялары чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Күш-культура коллективтериниң, оон кежигүннериниң саны чыл келген тудум-иа өзүп орар. Спорттуң материалдыг баазазы экижип турар.

Кайы бүдүрүлгеде, организацияда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, ажылчы чоннуң кадыын быжыглаарынче, дыштанылгазын экижидеринче партия, профэвилел организациялары, удуртукчулар сагыш салып турар болдур, ында спорт-кадыкшылга ажылы эки чоруп турар.

Геолог кижинин ажылы берге. Анаа спорт эки дадыгыышкынны бээр. Моон ужуруйдан Тываның геология-шинчилел экспедициязынга спорт ажылын эки организастаан. Ында спорт залы, ойнаар шөлдер бар. Волейбол, шыдыраа, боодалга, хаак, стол теннизиниң командалары хоорайга эрткен маргылдааларга эң-не идепкейлиг киржип, чангыс удаа эвес шаннаалдыг черлерни ап келген. Коллектив кежигүннери ГТО-нуң нормаларын дужаап турар. Дыштаныр хүннерде «Тайга» станциязында, Хербис даанда хаак баазаларынче болгаш өске-даа черлерже массалыг үнүшкүннерни организастаары чаңчыл болган. Спорт-кадыкшылга ажылын эки чорутканы дээш геология-шинчилел экспедициязы РСФСР-ниң «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Геология-шинчилел экспедициязының ажыл-ишчилери эки ажылдап турар. Эрткен чылын 45 кижи «1977 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектерин, дыка хөй кижи ССРЭ-ниң Геология министерствозунуң хүндүлел бижиктерин алганы анаа тодаргай чижек болур.

Шак мындыг спорт ажылы эки коллективтерге республика эмнелгези, аэропорт, пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгези, «Улуг-Хая» совхоз болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ажыл-ишчилериң ортузунга спорт-кадыкшылга ажылын идепкейжиткениниң спорт талазы-биле тускай мергежил чок кижилериң аразындан безин талантылыглар, мергежилдиглер шылгарап үнүп турар. Чөөн-Хемчикте Н. Сынан-оол, Н. Ондар, геология-шинчилел экспедициязында В. Вареник, А. Митус, А. Корж, республика эмнелгезинде Г. Хопрова, О. Шыырапчык, С. Моломдай ышкаш кижилерни хөйү-биле адап болур. Олар хостуг үезинде ынак спортунга белеткелди чорудуп, маргылдааларга чедиишкиниг киржип турарлар.

Спорт-кадыкшылга ажылын күш-ажылчы коллективтерге эжижидер хемчеглерни алза-даа, үенин негелдезинге ол ам-даа дүүшпес. «Тыва тудуг» трестиң эргелелдеринде, Кызылдың тууйбу, алгы, хлеб заводтарында, Эрзин, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Кызыл районнарының совхозтарында ук ажыл кошкак. Республиканың дөртен хире совхозунда методист-инструкторларны тургускан. Оларның дыка хөйү спортту сайзырадырынга хамаарышпас даалгаларны күүседип турар. Чамдык бүдүрүлгелерде, совхозтарда методист-инструкторлар мынчага чедир чок. «Спартак», «Урожай» спорт ниитилелдери, хоорайкүүскомнарның күш-культура комитеттери күш-ажылчы коллективтерде спорт организацияларын кошкак удуртуп, оларга практиктиг дузаны эвээш чедирип турар.

Күштүң, кадыкшылдың, омак-сергек чоруктуң үндезини—ГТО-нуң нормаларын дужаарынче хөй кижини хаара тударга, оларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, кадыкшылын быжыглаарынга дузалаар. Оон хөрек демдээнин эдилекчизи Тывада чүгле 20 мың хире кижи болуп турары четпес. Ажыл-ишчи бүрүзү ГТО-нуң нормаларын дужаап кирген турарын чедип алыр ужурлуг бис.

Бүдүрүлге гимнастиказының ажык-дузазы улуг. Ону бисте чедир үнелевейн турар, ынчангаш ону эжижидер хемчеглерни алыр херек.

Тываның ажылчы чону онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш кызымак ажылдап турар. Оларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, кадыкшылынга дузалаар спортту массалыг болдурары чугула айтырыгларның бирээзи.

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ, МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЕЛИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

ҮЕ МАНАВАС

(Дүжүт ажаалдазының хүн демдеглели. Август 28-те медээ-биле).

Районнар	тараа болгаш тараа-бобы культуралар: ажаар чөрүүн хемчээли (га)	шупту ажаатынганы: га	шупту ажаатынганы: хуузу	бастырганы (центнер): шупту	бастырганы (центнер): 1 гектардан ортумак-биле	кукуруза: ажаар чөрүүн хемчээли (га)	кукуруза: шупту ажаатынганы (га)	кукуруза: хуузу
Бай-Тайга	4880					1086	50	4,6
Барыын-Хемчик	6954	140	2,0	350	2,5	1700	1350	79,4
Өвүр	250					340		
Чөөн-Хемчик	30034	340	1,1	2704	8,0	4621	1349	29,2
Улуг-Хем	30200					4918	470	9,6
Таңды	58120	2346	4,0	11314	4,8	4093	2440	59,6
Бии-Хем	26782	227	0,9	1684	7,4	1750	335	19,1
Тожу	1300							
Каа-Хем	38950	150	0,4			4008	1749	43,6
Тес-Хем	3862					490	348	71,0
Эрзин	4300					800		
Кызыл	36796	1715	4,6	2210	1,8	3600	1720	47,8
Республикада	242428	4918	2,0	18262	4,3	27408	9811	35,8

Республиканың чамдык районнарының ажыл-агыйлары дүжүт ажаалдазынче ам-даа кирбээн ийикпе, азы тарааны чыттыр кестерери-биле ону бастырып, ажаан алырының аразында үүктелиишкинни болдуруп турар. Чижэ, август 28-те медээ-биле алырга, Каа-Хем районда СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз 150 гектар, Кызыл районда «Шамбалыг» совхоз 545 гектар черниң тараазын тавычалай кестиргеш, бичии-даа бастырбаан.

Бо хүннерде Барыын-Хемчикте «Дөн-Терезин» совхоз, Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр», «Октябрь 30 чылы» совхозтар, Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Коммунизмниң херели» совхозтар болгаш Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхоз, Кызыл районда «Гиллелте» совхоз тарааны дорт кестирип турган, элээн хөй гектар черлерден дүжүтү ажаан алган. Ынчалзажок бо черлериң бир гектардан ап турар дүжүдүнүң хемчээли куду: 1,8—7,4 центнер чедир. Чүгле «Алдан-Маадыр» совхозтуң тараажылары бир гектарга онааштыр 11 центнер, а Чөөн-Хемчик район шитизи-биле 8 центнер дүжүтү алган.

Базы бир четрес аңаа дуй дээрге, чангыс районуң девискээринде кожа-кожа турар совхозтарның чамдыктары дүжүт ажаалдазын чорудуп турда, өскелери ол ажылды ам-даа эгелевейн турары болдур. Чангыс чижек: Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» совхозунуң ажыл-ишчилери август 28-ке чедир 227 га черниң тараазын ажаан алган турда, кожазында «Сяян», «Өөк», «Хадын» совхозтар дүжүт ажаалдазынче кирбээн.

Дүжүт ажаалдазы-биле чергелештир кукурузаның погаан массазын кезии ажаар ажыл уламчылап турар. Август 28-ке чедир Тес-Хем районунуң чер ажылдыглары 300 га черге тараан кукурузазын бүрүну-биле ажаан доосканы. Барыын-Хемчиктиң ажыл-ишчилери кукурузаның погаан массазының 79,5 тандыжылар—30,6 хуузун, Кызыл районуң кукурузачылары — 47 хуузун ажаан алгылаан. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының бо талазы-биле көргүзүүлери ам-даа куду болуп турар.

БЕДИК ТАЙГА БААРЫНДА

Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының тараажылары дүжүт ажаалдазын август 25-те эгелээн болгаш 10 ажыг комбайн-биле дорт кестирип турар. Дуржулгалыг тараажы Далаа Сарыгларга удуртканы комбайнерлер бир гадан-на 8-тен 12 центнер чедир дүжүттү ап турар.

— Чаагай үнген кызыл-таста эжидирген комбайннар кырлаң-кырлаң сыннарлыг Кызыл-Тайгаже утлай, оон баарынче ырап бар чорлэр.

—Бо шелдерде 1000 ажыг га черде тараа тараан. Шупту суттаттыг черлер-ле болгай. Суттатчылар бо чылын дыка нызымак ажылдаан, ынчангаш дүжүт багай эвес үнгеп-дир—деп, салбыр эргелекчизи Сарыглар Монге-Назын ол кезек черлерни эргий көрүп, чугаалай-дыр. —Ылаңгыя Ооржак Норбуштай, Ооржак Удай-оол, Ондар Сарыг-оол, Ховалыг Чыргал хүлээген участоктарын эки суттарын чайлаанар. Ол шолдерден үнген тараа хөлчок чоагай болган.

— Кайы хире черниң тараазы ажаатыгаш?

— Үш чүс га черниң тараазын ажаан доозупкан бис. Оон саваңын улуг пресстээш, Ортаа-Тал сүт-бараан фермазында чедирип, саратташ турар.

Комбайнерлер Ой Монгуш, Дадар-оол Куулар, Девер-оол Монгуш болгаш өскелер-даа эрес соруктуг ажылдап, хүнде ыылыр ажылын 150 хуу чедирип турардар.

Саваң пресстээн уруска чеде бердивис. Пресстээр машина саваңны тырылдыр «дайнап», улуг-улуг боодалдарны шууштур үндүрүп-ле тур. Анатолий Сарыглар биле Алексей Ооржак саваңны олче айыырлар-биле хвир каарга, тракторист Маадыр-оол Ховалыг машиназының ажылдаарын хайгааравышаан, пресстеттинген саваңны бир черде чыыш тур. Ажылдың шалыпкыны-даа аажок. Ынчангаш пресстекчилер хүнде 8 тонна саваң пресстээр планын 50 — 60 тонна чедирип турар.

О. ОХЕМЧИК.

ДҮҮН ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ ЭГЕЛЭЭН

СЕНТЯБРЬ 1—өөредилгениң эге хүнү — уругларның-даа, башкыларның-даа, ада-иелерниң-даа чырыткылыг байырлалы. Ол хүн ада-ие уругдарынга чылыг чымчак йөрээл, чагыг-состерни соглевишаан школаже үдеп чорудуп турар. Ол хүн школаның коридору конганың кыңгыраан даажы-биле, уругларның хөглүг ыр-шоору, чугаа-сооду, катыгы-биле долган.

Найысылал Кызылдың школаларының эжиктери база-да «Кирип моорлаңар!» деп эвилен-эзлдек состер-биле, өөрүшкү-маңнай-биле ажыттынган.

ЧУРУКТА: өөреникчилер школаже бар чорлар.

НАЙЫРАЛ АЙЫ ДООЗУЛГАН

ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээниң 7 чыл оюнга база Индияның хамаарышпас чоруунуң 31 чыл оюнга тураскаатканы совет-индий найырал айы Совет Эвиделинде август 31-де доозулган.

Совет-индий найырал ниитилелиниң президентизи, ССРЭ-ниң министри П. В. Голдин СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынча дээн:

— ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың белдирлери чылдың-на бижыгын орарын эрткен ай база дагын бадыткаан. Чурттуң барык бүгү хоорайларынга болгулаан митингилер болгаш хураалдар, ужуражыышкыннар болгаш кежээлер индий улусту, дешилгелиг чаартылгаларны боттандырарынга оон чедиишкиннерни совет кижилериң ханы болгаш шынчы хүндүткел-биле көрүп турарынга база дагын бүүрээр артаны берген.

Хөй-ниитиниң массалыг организациялары, оларның аразында совет-индий найырал ниитилелиң, ийи күрүнелиң улустарының аразынга билчиишкиниң ханыладырынга кайы хире улуг рольду ойнап турарын ай база көргүскен. ССРЭ-ниң болгаш Индияның улустарының чаагай чоруунга, Азияда болгаш бүгү делегейде тайбыңның база айыл чок чоруктуң эрге-ажыктарынга таарыштыр ийи талаалыг найыралчы харылзааларны улам ыңай калбартырыгга ийи чурттуң кайызының-даа сонуургалдыы: совет болгаш индий хөй-ниити төлөлекчиленниң чугааларынга база дагын ылергейлеттинген.

Айның хемчеглериңе ынаштар эртем конференцияларын болгаш кинофестивальдарны эрттирген, делегелерни делгереңгей организастаан. «Индия монге болгаш керээде чаа» деп доозуп-биле индий национал делегелер ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делегелериге улуг чедиишкиниг эртип, ай дургузунда миллиоotный ажыг кижи-ону барын көргеп.

Индияның парламент кежигүннериниң болгаш индий-совет культура ниитилелиниң удуртукчуларының делегациязы Джаната партиниң чингине секретары Р. К. Хегде баштадыр айның хемчеглериге киришкен. Индияның Керала, Гуджарат, Харяана болгаш Махараштра штаттарындан залчыларны Казахстан, Азербайджан, Башкирия болгаш Ленинград хүлээп алган.

(СЭТА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев август 31-де Крымдан Москвада ээп келген.

Эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. Б. Зимянин, Я. П. Рябов, СЭКП ТК-ның кежигүннери Л. М. Заматин, Г. С. Павлов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Шелоков, СЭКП ТК-ның кежигүннеринге кандидаттар А. М. Александров, С. К. Цвигун, В. М. Чебриков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү Ю. М. Чурбанов, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы В. А. Голиков олар уткаан.

* * *

Симферопольдан чоруптарда эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. Ф. Ватченко, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко, партияның Крым өбкомунуң бирги секретары В. С. Макаренко, Крым облкүүскомнуң даргазы Т. Н. Чемодуров, партияның Крым өбкомунуң бюро кежигүннери, орук харылзаалар министри И. Г. Павловский олар үдээн.

КРЕМЛЬГЕ БЕСЕДА

Араб Социалистиг чаартылга партиязының удуртулгазының кежигүнү, Сирия Араб Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министри А. Х. Хаддамны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин август 31-де Кремльге хүлээп алган. А. Х. Хаддам Совет Эвиделинде албанның найыралчы аян-чоруун кылып келген.

Ажыл-херекчи, найыралчы байдалга эрткен беседа үезинде ынаы-бүрү талаларга совет-сирия кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле, ылаңгыя Чоокку Чөөн түкке таарыштыр шинтирлэшкиниң айтырыының талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну болган.

ССРЭ-ниң болгаш Сирияның аразында харылзааларның байдалынга хамаарыштыр ийи таладан сеткил ханыышкыны ылергейлеттинген. Чайгылыын чокка хөгжүп орар совет-сирия найыралчы кады ажылдажылга ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктарынга таарыды. Чоокку Чөөн түкке чөптүг болган быжыг тайбыңны доктаадын тургузарының херээнге бараан болуп турар деп демдеглээн.

Сөөлгү болуушкуннар-биле холбаштыр Чоокку Чөөн чүүте байдалдың кандыг ыңыылыг чорун турарын чугаалажып тура, ол девискээрде душкүүрүүт байдал араб улустарны бөшкаладыр база чүгле харын Израильге болган ону дөткээн империалистиг күштерге таарышкан дүжүн бериги негелделерни араб улустарга доңнаштырар дээр чаа оралдажышкынынар-биле холбаштыр улам ханылан бар чыдар дээрзин онзалап демдеглээн. Кезик-чамдык сепараттыг дугуржулгаларның оруун хүлээп көрбейн, Совет Эвидели биле Сирия караңгы агрессиниң үжүктарын чок кылырын, Чоокку Чөөн чүк айтырыын ол девискээрниң бүгү улустарының дурум Зөугаар эрге-ажыктарынга таарыштыр бүгү талалыг кылдыр ыяк шинтирлээн турарын чедип алырын моон соңгаар-даа чайгылын чокка оралдажыр.

А. П. КИРИЛЕНКОНУҢ РОСТОВ ОБЛАСКА ЧОРУП ТУРГАНЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко август 29-тан 31-ге чедир Ростов обласка чораан.

Волгодонск хоорайда «Атоммаш» заводунуң тудуунга ол чораан. Цехтерни көрүп чоруп тура А. П. Кириленко ажылчыннар-биле — тудугжулар болгаш ажыглакчылар, инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле чугаалажып, оларның бүдүрүлгени чедиишкиннери, бүдүрүлге планнарының болгаш социалистиг хүүзүлгелериниң канчаар күүсеттинин турарын сонуургаан. Тудугнуң болгаш бүдүрүлгениң удуртур составы-биле А. П. Кириленко беседа эрттирген. «Атоммаштың» тудугжуларының, эштекчилериниң болгаш ажыглакчыларының партия, ажыл-агый активиниң хуралыгга чүве чугаалаан турда, заводтуң тудуун дүргедеринче, хоорайны хөгжүдеринче, оон чаагайжыдылгазын экижидеринче, чуртталга бажыңнарының тудуунуң шынарын бедидеринче утланган чамдык саналдарын болгаш кузээшкиннерин ол чугаалаан.

Волгодонскиге чораан, А. П. Кириленко хоорайның чурттакчылары-биле чугаалажып, оларның амыдырал-чуртталгазының байдалдарын сонуургаан.

Экономиканы улам ыңай хөгжүдеря, колоо ажыл-агыйны көдүреря, бо чылдың болгаш пиктизи-биле бешт чылдың планын күүседири-биле холбаалыг айтырыглар дугайты областың партия болгаш совет активи-биле партия өбкомунга беседа болган.

А. П. Кириленко «Россельмаш» заводка база барып, бүдүрүлгени хөгжүдериниң перспективалары-биле болгаш тараа ажаан алыр машиналарның чаа хевирлерни бүдүрериге белеткелдиң чоруп турары-биле танышкан.

Бо обласка аян-чоруунга А. П. Кириленко-биле кады СЭКП ТК-ның машина-тудуушкун килдизиниң эргелекчизи В. С. Фролов, энергетикамашина тудуушкунуның министри В. В. Кротов, партияның Ростов өбкомунуң бирги секретары И. А. Бондаренко олар чораан.

(СЭТА).

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-29» — «СОЮЗ-31»: ОБЪЕКТИВТЕ — ЧЕР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Коваленок, Александр Иванченко, Валерий Быковский болгаш Зигмунд Йен орбитада комплекске шинчилел ажылдарын уламчылаан турар.

Август 31-де олар бойдус курлавырларын шинчилээриниң эрге-ажыныга дүүштүр Чер кырын чурукка тырттырган. Памириниң, Кавказтың, Каспий далайының чамдык районнарын чурукка тырттырган.

Долгандыр турар бойдусту шинчилээр сорулга-биле «Биосфера» деп шенелленген чоруткан, ол үеде космонавтылар хайгааралды чорудуп, Чер болгаш делегей океанының кырын чурукка тырттырган, атмосфераның доозуп-довурак болгаш ыш-биле хирленген турар байдалын, ыяы-бүрү метеорология болуушкуннарын база тырттырган. Чуруктарны ГДР-ниң специалистериниң ажылдап кылган фотоаппарат-биле тырттырын турар, ол фотоаппараттарны «Салют-6» станцияга «Прогресс-3» деп чүк корабли-биле чедирген.

Медицина шенелделериниң үезинде космонавтыларның аъш-чем чыдын билириниң байдалын шинчилээн.

Ол хүн комплекстиң бортунга «Метаболизм» дээр медицина-биология шенелдеавя дооскан.

Экипажтың илеткеадерин болгаш телеметриктиг медээлерни ёзугаар алырга, орбитада комплекстиң борт системалары чогумчалыг ажылдап турар.

Космонавтыдар Коваленок, Иванченков, Быковский болгаш Йен оларның кадыының байдалы эки.

УГЛАНЫЫШКЫНЫ — БОТ-БОДУНГА АЖЫКТЫГ ЧОРУК

Социалистиг экономика интеграциязынга үндезилээн, акы-дуима чурттарның төрелдешкек чангыс аай бүдүрүлгелерининг кады ажылдажылгазын хөгжүдери — ажылдың шыкарын болгаш ажыктыын бедидериниң чугула фактору. Бо кады ажылдажылганы улам хөгжүдүп турган, акы-дуима чурт бүрүзүнүң экономиказын база социализмниң делегей системазын быжыглаары эргежок чугула деп акы-дуима чурттарның партия болгаш күрүне удуртукчулары-биле эш Л. И. Брежневтиг Крымга найыралдыг ужуражылышкынарының түүнелдерин үүлдүгүүнген СЭКП ТК-ның Политбюрозу демдеглээн.

Партиёр-бүдүрүлгелерге кооперативаашкының берип турар курлавырларының дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң чугаалап турары болза:

● **КИЕВ.** Совет специалистерниң телевилелин ёзугаар тудуп турар чаа уруглар садтары болгаш школалары Киевтин болгаш Будапештин чуртталга черлериниң архитектурлуг ансамбльдерин кадаттаар. Бо ажылдарны үлегерлиг болгаш экспериментальдыг телевилээшкиниин зона аайы-биле эртем-шинчилел институдунуң архитекторлары күүсеткен. Киевтин специалистери Болгарияның, Венгрияның, Польшаның болгаш Чехословакияның дыка хөй телевилел организацияларыбиле ажыл-агыйжы ханы харылааны тудуп турар. Совет специалистер улуг блоктардан хөй каът чуртталга бажыңнары тудар талазы-биле акы-дуима социалистиг чурттарның телевилекчилериниң дуржулгазын өөренип турар. Ындыг бажыңнарны удавас Украинаның найысылалынга тудуп эгелээр.

Автоматчыткан телевилээшкин системазын тургузар талазы-биле кады кылыр ажылдарны чедишкиниг чорудуп турар, ону социалистиг демкаттыштырылга чурттарының улуг телевилел организацияларының хөй нуруузунга шигээдип алыр. Электронсаналга техниказын келбаабиле ажыглаан ындыг система Киевте ажылдап турар. Социализм чурттарының бажыңдугжулары Украин ССР-ниң найысылалынга келгеш совет специалистериниң дуржулгазын калбаа-биле өөренип ап турар.

● **АЛМА-АТА.** Чехословакияга бүдүрген автоматтыг пөс аргыыр машиналарны техниктиг хандырылгазын болгаш септелгезин чорудар төп хөвен-саазын комбинадында ажылдап эгелээн. Ону пөс аргыыр машина тудуунун «Стройтекс» деп чехословак каттыжышкыны-биле кады тургускан. Казахстанның чиик үлетпүрүнүн эң улуг бүдүрүлгезин ЧССР-ге кылган бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекседдер-биле дериир дээш бо ажылды чорудуп турар.

● **БАКУ.** Уруглар идик-хеви дааразар каттыжышкынның чаа участогу баштайгы продукцияны берген. Ында Венгрияның бүдүрүлгелериниң хуусаа бетинде чорудуп бергени бедик бүдүрүкчүлүг дааранылга агрегаттарын тургускан. Ону ажыглалга кинргени-биле кол бүдүрүлгени чаартырының үе-чадазы доозулган. Оон түнелинде кылыгларны бүдүрери үштүн бир кезиниге улгадыр. Бо каттыжышкын — Азербайджанның чиик үлетпүрүнүн 40 бүдүрүлгелериниң бирээзи, оларның хөй нуруузунда социалистиг дем каттыштырылга чурттарынга кылган дериг-херекседдерни тургускан.

ТААРЫМЧА ЧОК БАЖЫҢНАР...

Бо чылдың май айда «Тыва көдээ тудут» трестиг Чадаанада 463 дугаарлыг көжүп чоруур механизастаттынган колонналының удуртукчулары район төвүнде он ийи аал иштиг чурттаар ийи каът бажыңны күрүне комиссиязынга дужаганнар. Колоннаның удуртукчулары боттарының кылган ажылын комиссия кежигүннеринге аки талазы-биле көргүзүп, ону «холдан үндүрериг» оралдажып турганы илдеп болган. Олар бажыңның чүгле даштынды хевиринче, оон ханаларын салганын, өрөөлдерин шын тутканынче кичээнгейин угландырып турганнар. Ол дугайын комиссия кежигүннериниң чамдыктары эндевезе-даа, кандыг-ла бир чылдагаан-биле оон ыңай «хавылавайн» турганнар. Адактың соонда, бажыңны комиссия хүлээп алган, амырап-өөрээн чурттакчылар квартираларын эзлээн-даа.

Ынчалза-даа чаа бажыңның чурттакчыларының өөрүшкүзү үр-даа болбаан: Советская кудумчузунда ол чаа бажыңның канализациязы ажылдавастаан турун берген. Оон кол-ла чылдагааны туалеттерниң турнугун, оон суунуң дедир хардыгын турары болган. Ынчангаш чаа бажыңның чамдык чурттакчылары безин оон дезин, оларның эжыл, амыдыралынга таарымча чок үүлдер база катап эгелээн.

Бистер ол бажыңның, чаа чурттакчылары, канализацияның үрелик, таарымча чок ажылының чылдагаанарын тывар дээш чадашканывысты «Шын» солунче бижип тур бис. Ол дугайында айтырыг тургузарга чамдык харысалгалыг ажылдакчылар мынча дээр. Канализацияны кылган сантехниктериниң удуртукчузу П. Макаренко:

— Бажыңны, оон монтаж ажылдарын күрүне комиссиязы хүлээп алган соонда, биске хамаарышпас...

Чадаана хоорайның коммунал-ажыл-агыйының начальниги И. Кравченко:

— Комиссия канализацияны топтан көрбээн болгаш актыга ат-даа салбаан үүве. Ынчангаш үрелик болгаш олдур.

Чүгле 463-кү КМК-ның удуртукчулары, монтажчылар эвес, харын база хоорайның удуртукчулары, ылаңгыя хоорай Соединиң күүскомунуң даргазы М. Давилов-даа ол хире четпес кылдынган, харын-даа үрей кылдынган тудуг дугайында ажылчы чонның негелдезин тоон корбейп турары элдептиг. Ол база-ла «канализация дугайында ат салдывмаан» деп харылап тургаш.

Чүгле бо чаа бажыңның эвес, өске-даа ындыг хөй аал чурттаар бажыңнарының канализациязы үрелик азы үрей кылганындан, аңаа чурттаар аргажок чыт-бустуг боон келген факт-барымдаалар мооп мурнунда безин турган болгай. Ол дугайын «Шын» солунну дамчыштыр чогуур албан организация черлериниге дыңнадыры-биле бо чагааны бижидивис.

Чадаана хоорайның Советская кудумчузунда ол бажыңның чурттакчылары.

Көдээ тудугларының оожум темпилиг кылдынып, куду шынарлыг, чамдыкта чедир кылдынмаан үүлдериг дужаттынып турары тудугжуларның боттарын база сагыысырадып турар. Чамдыкта тудуг материалдары чедишпезинден ажылдың дужаар хуусаазы узаар, шынары кудулаар. Оон уламындан монтаж ажылдарын база-ла дүвү-далаш-биле, арай боорда кылгылаар. База-ла Чадаананың 463-кү КМК-ында ажылдап турар, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу эш С. Ховалыгның бо талазы-биле бодап турары мындыг:

Бистиң 463-кү КМК Чөөп-Хемчик районда, а ол ышкаш Чадаана хоорайда-даа үлетпүр бүдүрүлге, чуртталга болгаш культураның бажыңнарын, мал кажааларын кылып турар. Бистерде чедишкиниг ажылдап болурунун бүгү аргалары бар. Ынчалза-даа хамык ужур тудуг материалдарында боон турар. Тудуг материалдары чедир хандыртынмас, четпес ужурундан шынар кудулаар, а ол ышкаш сантехниктериниң, электриктериниң монтаж ажылдары саадаан, оларның четпестерлиг ажылдаарын болдурар.

Бо чылдың ийиги кварталындан эгелээш, «Тыва көдээ тудуг» трест бисти тудуг материалдары-биле шуут хандырын ыштадайн келген деп болур. Оон ужурундан бистин тудугжуларывыс неделя-неделязы-биле аңаа турар ужурга таваржын турар. Дуу-ла ол ырак-узак черлер — Шуурмактың, Туранның ыяш белеткээр пунктуларындан болгаш Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйындан келген материалдар эвээш, шынары багай боор-дур. Белен кылдыр хаарылдаан шала рейкалары, соңга хоолары, эжиктер ол хевээр, шүүчүктери безин чок болур. Шыпында соңга хооларын будуп каар ужурлуг. А херек ырында ак ыяш хевээр кээр-дир.

Чөөп-Хемчик районда ийи улуг пилорамалар аваа-ла, аг-жая берген тургулаар. Оон чылдагаанын КМК-ның болгаш районнуң-даа чогуур удуртукчулары «ыяш белеткээр черлер тускайлап бербейн турар-дыр» деп харыыбиле тайылбырлаарынга чаңчыкканнар. А Чадаананың ыяш ажыл-агыйы ол ийи пилораманы чүге хандырып шыдавас деп? Бо айтырыгны чүге шиитпирлеп болбазын? Кижи бодаарга, болгу дег. Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу бисти материал-биле хандырар ужурлуг. Ол бистен чоок, таарымчалыг-даа болза, туйбу-биле чедир хандырын шыдавайн турар. Туйбунуң шынары база куду. Бо бүгүнүн чылдагааны-биле тудуу хожудаан, харын-даа тудуу шуут соксаан черлер Чөөп-Хемчик районда хөй. Оон чижээ, мээн удуртуп турарым бригаданың соолгу үеде ажылдавайн, аап-саап үүлдер кылын турун бергени болур. Моон соңгаар ындыг болур болза, күрүне планының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң-даа күүсеттиперге улуг бергедээшкинге таваржыры чугаажок.

МОСКВА. № 144 ортумак профессионал-техниктиг училище найысылалдың полиграфия үлетпүрүнге чеди ийиги мергежилдиг ажылчыларны белеткеп берип турар.

Тускай болгаш иити билиг эртемнериниң ацгыда өөреникчилер ында графиканы, бүдүрүлге эстетиказын өөренип турарлар.

Училищеде типография, өрүлде болгаш парлалга цехтери бар.

Бүдүрүлге практиказын өөреникчилер найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгези болур «Красный пролетарий» типографиягa эртип турар. Оларның бүдүрүлге практиказын типографияның кадржаан ажылчылары, дуржулгалыг мастерлер болгаш дагдыныкчылар удуртуп турар.

Училищениң турун келген он чылының дургузунда ажылчын ацгының хүрээлеңинге муң ажыг аныяк специалистерни белеткээн.

ЧУРУКТА: аныяктарның дагдыныкчызы, парлакчы Николай Михайлович Курочкиниң (солагай талазындан үшкү) № 144 ПТУ-нуң бөлүк өөреникчилери-биле кады турары.

В. КУЗЬМИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ОРГАНИЗАСТЫЫ ЧАВЫС

Өөр районнуң чаа ажыл-агыйы болур «Ак-Чыраа» совхоз Успа-Хөл шынаазының Амыйган хөл чоогунда сууржуурунуң эге базымын кылып турар. Аңаа 127 муң рубльдан тудугларын кылыры көрдүнген. Өрген безин чок турган черде тудуглар костүп, түр ажылдаар контора, чуртталга бажыңнары, амыдырал хандырылганын тудуглары кылдынып турар.

Совхозтуң ажылынның кол угланыышкыны — мал чеми белеткээш ону хереглээн ажыл-агыйларга садып сайгарары. Тургустунганының баштайгы чылында ажыл-агый 7000 тонна сигенни, 12000 тонна хыргыышты белеткеп, сайгарар хүлээлгелаг. Ол соруланы боттандырарынга механизастаттынган бригаданы Кадатыда тургускан.

— Ажыл-агый болгаш бригаданың тургустунганының шаабиле бисте ажыл чүгээр чоруп турар. Кол-ла үүве кижи күжү, мергежилдиг механизаторлар чедишпес. Оон ангыда, техника база негеттинип турар. Бир чаа комбайн алзыысса-даа, ону эптеп, башкарар дуржулгалыг комбайнерлиг база чок. Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозтан хоочун комбайнер М. Баян-Далай баштаан алды механизатор биске дуаалажып келди. Ынчангаш ажылывыс соолгу үеде эллээн шуудай берди. Комбайн-биле база сиген кезин кириптивис —деп, ажыл-агыйның кол инженери Т. Маадыр-оол чугаалады.

Совхоз 1300 ажыг тонна сигенни, 400 хире тонна хыргыышты белеткээш, тыраан сигенни сараатган алган. Продукциязының баштайгы дээжизин «Тиилелге» совхоз садып ап, соортун эгелээн.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге күш-ажылы-биле харылаар дээш ак-чыраажылар хайныккан күзел-биле ажылдап турар. Ынчалза-даа сигенчилериниң соруун улам көдүрер талазы-биле организастыг, мобилизакчы ажыл негелдезин дүүштүр тургустунмаан. Күш-ажылдың организастыы чавыс деңнелде. Оон хараазы-биле ажыл-ишчилер ажылче эртеп орай үнер, чамдык кижилер ажылче четче үнмейн турар таварылгалар бар.

Бригаданың бригадирлери үргүлүү халажыр. Сөөлүнде бригадирлеп турган Бадыыр Байыр-Белек ажылын кымгаа-даа хүлээтшейн, каггаш чораан. Бригадир чоъ-даа турар таварылгада ажыл-үүлеин механик Данзын-оол Ховалыг, кол инженер Маадыр-оол Түлүш олар удуртуп башкарар ужурлуг турбуже, олар эскет чоктанып базын турар. Сигенчи ишчилериниң ажылга тура-хөөнүн суларадыр үүве оларның хүн бүрүде кылган ажылынга парядты шын, ак сеткилдиг-биле кызбайн, турар факт бар. Бо талазы-биле кол буруу бригадир турган Б. Байыр-Белекке онаажын турар. Ол дугайын совхозтуң бухгалтерия чери кичээнгей салып көөрү чугула.

М. СЕВЕП.

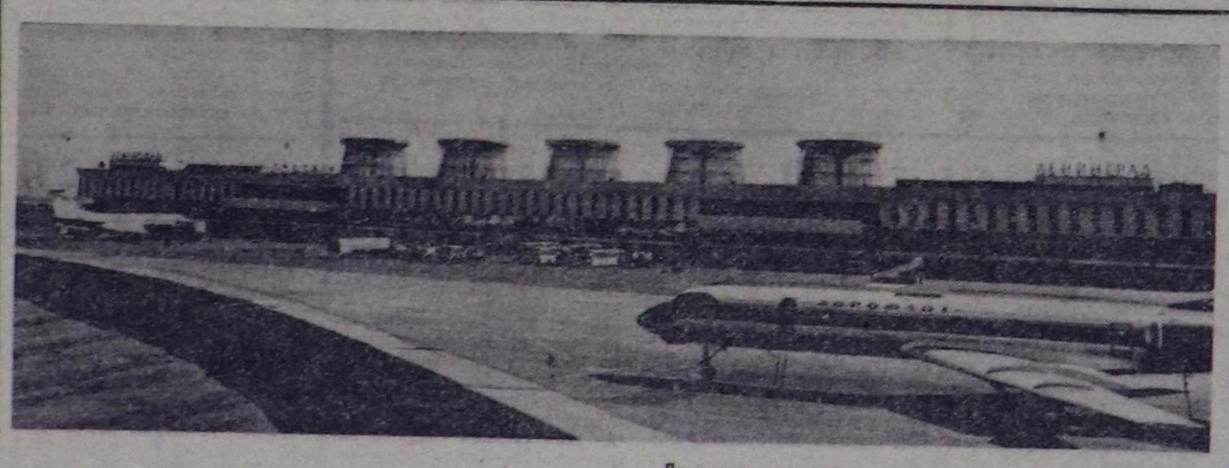

Ленинград аэропортунга хереглээр автоматтыг системаның баштайгызы дуржулга шенелдени чедишкиннии-биле эрткен. Ам ону үлетпүрде ажыглап эгелээн. Агаар корабльдериниң шимчээшкининиң дугайын компьютерлерге ажылдап кылган информация диспетчерге самолёттуң шын угланыышкынын шилип алырынга дузалаар.

ЧУРУКТА: башкарылганың «Старт» деп автоматтыг системазының дузазы-биле бо самолёт черге кээп хонупкан.

Н. АДАМОВИЧИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Ол Шеми хемниң аксынга ядыы араттың өг-бүлезинге өскен. Төгүс Ондар үжен чылдар үезинде тыва бижикке өөренип, аревэчи апарган. Эртем-билигже сундулуг, соңуургак, идепкейлиг аныяк оол Теве-Хая сумузунга аревэ үүрү даргалап, аревэ кожкомунуң сүмелээнин бүгүаар Кызылга келгеш, ол үедеги эртем комитединге өөренмишаан, ажылдап-даа турган.

А Чадааның үлегерлиг станциязынга ажылдаан чылдары ооц амыдыралынга онзагай сактыышкынларны арттырган. Ынчан Тывага Совет Эвилелинден чаладып келген эртемденнериниң дузазы-биле хөй үүлдерни өөренип алган. Ылаңгыя метеорология (агаар шинчилээр) станцияга ажылдаар кылдыр өөренип алган үүлдери халас барбаан. Үлегерлиг станцияның 1—2 дугаар ажыл деп тускай номнарында Тываның контиценталдыг (изиг, соок) агаарының дугайын Төгүс Амырбитович Ондарның ады-биле бижээн. Төгүс Амырбитович ол ажылга улуг сонуургал-биле, идепкейлиг ажылдап, кадржаан.

Тыва Арат Республиканың метеорология станцияларынга Төгүс Амырбитович үр үеде ажылдап-даа турган. Сөөлүнде Эрзинге метеорология станциязын боду тургускан. Ындыг станциялар Теве-Хаяга, Барыын-Хемчикке, Кызылга, Арыг-Уяанга, Элегеске, Тожуга база тургулаан. Оларның аразынга Төгүс Амырбитович үргүлүү чоруп турган.

1949 чылдың төнчүзү. Төгүс Амырбитович Чөөп-Хемчикке «Арыг-Бажы» колхозту даргалай берген. Күрүпеден чээли алгаш колхозка саар янектер садып ап, чаңгыс аай хевирниң чаа бажыңнарын тутту-рун, школаны ажыглалга киирип, ГАЗ-51 деп автомашинаны чаңгыс-даа болза садып алгаш ажылдап турган. Кажан ук колхозту «Искра» колхоз кылдыр бөкеп чылдар үезинде улгаттыр каттыштырганда Төгүс Амырбитович колхозтуң даргазының орлакчызы, партия эге организациязының секретары апарган. Оон соонда ол-ла колхозка бригадирлеп, өске-даа ажылдарны кылып турда, Кызылче үш чыл хуусаалыг өөредип чоруткан. Аңаа көдээ ажыл-агый школазын доокаш, биче агроном мергежилди чедип алган. 1957 чылда райком ону «Хорум-Даг» колхозту даргалаары-биле чоруткан. Үжен муңчуларның одуруунга киржип, колхозту үш чыл даргалаан. Мурнунда он ажыг чыл иштинде тараа дүжүү багай турган ажылагый оон даргалап турган үезинде улай-улай чаагай дүжүттү ап, планныг онаалдаларын багай эвес күүседип, мактаткан.

1961 чыл. Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг, «Чыраа-Бажы» совхоз кылдыр каттышканда Төгүс Амырбитович ук ажыл-агыйның Хорум-Даг салбырында агрономнап ажылдай берген. Совхозтуң баштайгы тарылгазын Улуг-Ховута, Борбак-Талга, Дагыр-Шемиге, Хорум-Даг агротехниктиг бедик деңнелге эрттиргени дээш дирекция черн Төгүс Ондарны шаңнап-мактаан.

Оон сөөлүнде чылдарда ол өг-бүлезиниң кадымның байдалы-биле «Искра» колхозка баргаш бригадирлеп, агрономнап, Таңдыда С. К. Тока аттыг совхозка мал бригадазынга персоналдыг пенсиняже үвгүже чедир ажылдаан.

Олут орбас, чыдын чытпас хоочун ажылдакчы амгы үеде Чөөп-Хемчиктиң СЭКП-ниң XXII съеадзын аттыг совхозунуң ажыл-агый эргелекчизинде ажылдап турар.

К. КУУЛАР.

Партия организацияларында

СИБИРЬНИҢ ТУДУГЛАРЫНГА

Ленинградтын «Звезда» бүдүрүлге каттыжышкынынга белеткээн кожун чоруур электри станциялары, дизель-генераторлары болгаш өске-даа кылыгларны ырак суурларже хуусаа бетинде чоруткан. Цехтериниң партия организациялары ындыг дериг-херекседдерни бүдүрериг кошкаш диес контрольга алгаш, продукциларны дүрген график ёзугаар бүдүрериг чедип алган.

Каттыжышкынның партия комитединиң ажылдап кылганы Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн чурттакчыларынга шеф ажылы көргүзериниң үр хуусаалыг программазында ынчаар айтыкан. Партия комитеди шеф ажылының штабы болбушаан, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн чагыгларын күүседип турар цехтериниң удуртукчуларының отчёттарын доктаамал дыңнап турар.

Коммунистериниң берип турар сүмелери кылыгларны бүдүрериниң хуусаазын дыка кызырар арганы машина тудугжуларынга берип турар. Чижээ, ындыг кылыгларга БАМ-ның тудугжуларынга хереглээр электри станциялары болгаш Тюменьниң нефтичилериниге автоматтыг насос станциялары хамаржыр.

(СЭТА-ның корр).

Ленинград.

РСФСР-ниң автономнуг республикаларында

ВОЛГАНЫҢ СУУН ХОВУЛАРЖЕ ЧАЙГАН

«Сарпаводстрой» трестиг специалистери Калмыкияның ховуларында тудуп турар Калмык-Астрахань суугарылга системазының өөжүнден бир километр узун буганы казарынга каш-ла минута чарыгдаан. Буганы дүрген казарынга чазылдырыышкын дузалаан. Ындыг арга-биле 70 км узун буганы дөртүн үш кезиниг кылыры шиитпирлээн.

Ол ышкаш база-ла Волгадан казып үндүрген 55 км узун буганың тудуун П. Прокопенконун болгаш И. Першининиң комплекстиг бригадалары чедишкиниг чорудуп турар. Олар бригада аргазын Калмыкияда бир дугаарында шиитгээдип алган. Буга унуп ийи өөлчег-биле казар машиналарының комплекизи олардa бар, объектилерни эки шынарлыг дужаап турар.

Калмык-Астрахань системазы бо беш чылдың төнчүзүнде ажыглалга кирер, оон түнелинде 12600 гектар черни суугарар. Суугаттыг черлерге эллээн каш чаа совхозларны тургузар, оларның үлегерлиг төп суурларын тудуп эгелээн. «Волга» деп чаа совхозтуң төвүнде мелиораторлар болгаш тараажылар чурттап эгелээн.

П. ШАМРАЕВ.

ДҮРГЕН МАҢНАДЫР ОРУКТАР

Чувашияның Ибресинск районунда Ленин аттыг колхозтуң төп сууру — Хормалыже баар машиналарының маннаашкыны дүргедээн. Суурну төп шоссе оруктар-биле асфальтылаан чаа орук тудуштурган.

Колхоз фермадарынче, күш фабриказынче болгаш крахмал заводунче далашкан машиналар шуужуп эгелээн. Чаа дүжүттүң таразын элеваторларже саадал чок дажыглап турар.

Бо чай чаъс-чаашкынныг болза-даа, орукчулар ажылагый иштиниг оруктарын тударын графиктен мурнады чорудуп турар. Беш чылдың эгезинден бээр Чувашияга кедээге эргежок чугула ийи чүс хире оруктарны кылган. Оларны «эки» болгаш «кончуг эки» деп демдектер-биле дужаган.

Автономнуг республига автооруктарның сырыйынын талазы-биле Россия Федерациязында кол черни эзлеп турар. Амгы үеним оруктары-биле районнар, колхозтар болгаш совхозтар төптерин тудуштурган. Ам фермалар болгаш бригадалар аразының оруктарын экижиди тудуп эгелээн.

В. ИВАНОВА.

ӨӨРЕДИЛГЕ НОМНАРЫН — ХАЛАСКА

Бо өөредилге чылында бүгү школаларның биргиклассчылары өөредилге номнарын халаска алыр, а Татарияның национал школаларының өөреникчилери база бир номчуташты — «Музыка букварын» халаска алыр. Ук номну өөредилге номнары-биле бир домей чараштыр каастаан, бичии чаштарны нота билиинге, улустуң музыказынга өөредир болгаш эрткен болгаш амгы үеним кеску композиторларының чогаалдары-биле таныштырар.

Татарияның ном үндүрер чери чаа өөредилге чылында 25 муң экземпляр «Музыка букварын» үндүрген. Ынчаларын-биле республиканың школаларынче 70 аттарлыг 1 миллион 800 муң янзы-бүрү өөредилге номнарын чоруткан. Школаларның болгаш өөреникчилерниң хууда библиотекаларында А. Пушкинниң, Л. Толстойнуң, В. Короленконун, И. Тургеневтиң, татар чогаалчыларының чогаалдары немешкен. Татарияның полиграфистери автономнуг өске республикаларның национал школаларына улуг дузаны чедирип, авар, лезгин, якут, тыва, эрзя, мокша дылдарга өөредилге номнарын парлааннар.

Сентябрь 1-де Татарияның бүгү школаларынга Букварының байырлалы болган. Бо өөредилге номунун 200 чыл болганын, революцияга чедир «Татар азбука» кара-чаңгыс өөредилге ному бооп турганын башкылар биргиклассчыларга чугаалап бергеннер.

Н. СОРОКИН.

ХООРАЙДА-ДАА; КӨДЭЭДЕ-ДАА

Улан-Удэниг ужар чүүл заводунун ийи чүс өг-бүлези Бурятияның найысылалының чоогунда хадылыг арга аразында «Восточный» дээр чуртталга районунда чаа бажыңче көжүп кирген.

Аңаа үш чыл буруңгаар баштайгы тудугжулар келген болза, ам ында эллээн каш мун кижи чурттап турар. Үүгле заводтуң тудугжу бригадазы безин «Восточныйда» эллээн каш муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга кинргеннер.

Бажыңнарны ук черниң бойдус байдалын барымдаалап туткан. Микрорайон бүрүзү арга-арыгга кажаалаткан, оон иштинде уруглар ясли-садтары, садыг төвү, амыдырал хандырылга черлери бар. Бажыңнар чанында олурткулаан ногаан ыяштар Забайкальениң күштүг хадынга таваржын турар микрорайонуун кыдыында ыяштардан безин дүрген өлүп турар.

Чуртталга тудуунун чаа районун тудары уламчылаан турар. Ужар чүүл заводунун тудугжулары автономнуг республиканың көдээ ишчилериниге үнелеп четпес улуг дузаны база көргүзүп турар. Олар Улуг Октябрьның байырлалынга чедир район төвү Курумканга чаа гостиницаны ажыглалга киирер.

Д. САНКИЕВ.

(СЭТА-ның корреспондентилери).

Бешчылдың кижилери

СӨГЛЭЭН СӨЗҮ...

Чолаачылар курузун чаа-ла доокан Виктор ол кежээ бажыңнга өөрүшкүлүг маңнап келген. 18 харлыг оолдун ол кежээ келир үе дугайында эллээн хандыр боданганы ол болуп чадавас. Шынап-ла, машина башкарарының шынызылгазы холга алдынган.

Ынчан 1973 чыл. Январының чыварлыг соок, кышкы хүннериниң бирээзи. Эчис изиг күзелин машина-техника-биле холбаар дээш шилгедек сыпныг оол Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң автоажыл-агый бүдүрүлгезинге баштайгы күш-ажылчы базымын эгелээн.

«Москвич» маркалыг үгектиг чиик автомашина-биле Кызыл хоорайның садыг четкилеринге аъш-чем сөөртүп, каш ай ажылдап чорда, ону шериг албанынче келдирткен.

Виктор Бавуу-Сүрүн Совет армиязының хүрээлеңинге бодунун мергежилиниң аайы-биле барык ийи чыл ажыр чолаачылаан. Аныяк чолаачы транспорт ажылынга беш чыл ажыр бараан болуп, билиир, күжүн харамнанмайн, ак сеткилдиг ажылдап чоруур.

—Шилип алган мергежилиңерге хамаарыштыр чүүү чугаалап болур силер?—деп, айтырыгта оон харылы ындыг болду:

— Ажылымның баштайгы чылдарын кончуг тода сактыр-дыр мен. Хоорайга чолаачылаары чымыштыг болгаш берге. Шимчээшкин улуг, машина хөй.

— Бурунгу чылын Өвүрүнүн Сагды баарывыста, Буураны өөр дээш канчалчык бис?— деп, самосвал башкарыкчызы Бады-оол Кара-оол база чугаага киришти.

— Дендии-ле хар-борацныг хат-шуурган ол болган ийин— дээш, Виктор черле ындыг чаңы-биле, хүлүмзүрүй тыртып каап, оон ыңай уламчылай-дыр:—Хандагайтыдан каш километр ырай бергенивисте, кожавыс Моолдун делгеми хар холумактыг хады-биле уткаан. Орук ыраан тудум, дээр шаар көдүрүлген дүвүге мурнунда чоруп орган машина көзүлбес. Ол ынчан чораан Моолдуг хемни кежип алгаш, хем унунга орук частыпгаш, оон кадында соңгу дугуйнун бирээзи чарылгаш, падыр баран-ла сөөртүнүп четтивис.

Виктор 1975 чылда шериг-ден халажып келген соонда «Тыва суг тудут» трестиг автобаазазынга чолаачылап кирген. Ол будурулгениң гаражында херининиң иштинде кандыг марканың машинатехниказын чок дээр! «МАЗ-503» «КаМАЗ-5320», «ЗИЛ-130» болгаш өске-даа. Аңаа чаа келгеннер туржук, үр-даа чыл дургузунда ажылдап турарлар бот-боттарын ай-айы-биле көрүшпейн баар чыгыы. Чүге дээрге, оларның хөй кезин ол-бо районнарга будун айдаа ажыр барып, ажылдаан келир.

300 хире чолаачының аразынга үлегерлиг шалыпчы диртин мактадып, коллективтиң хөй-ниитизиниң мурнунга ат-алдар чедери ындыг-ла амыр эвезн билдингир. Оларның сапынга хып дээн чалыы пазылыг, 23 харлыг Викторну киирип болур. Ону чолаачылар, септенчилер, ажылчыннар шупту билир, хүндүлээр.

— Тоску беш чылдың үшкүзүнүн шалыпчы чылында ажылдың ажыктыын, шынарын бедидиринче бүгү күштү угландырган бис—деш, ол бодунун бодалын мынчаар бадыткай-дыр: — Амдыгында арга-дурзулгам арай эзэшдаа болза, будурулгениң мурнакчыларындан чыдып калбазын оралдажып, чүүк сөөртүрүнүн тонна-километр талазы-биле көргүзүглериг ай, квартал санында 110—120 хуу күүседип келдим.

Автомобильдиг техниктиг ажаадда-хайгааралын эки тургузары — оон доктаамал бедик көргүзүглериг ажылдаарынга идиглиг болуп турар.

Аныяк чолаачының сөглээн сөзү ажыл-херек-биле карышлайн келген. Викторнуң ажылдап турар бригадазының кежигүннери ук автобаазаның чолаачылар аразынга калбарган социалистиг чарыжынга каш удаа тиилекчи болуп, шаңнап-мактадып турар. Күш-ажылчы иити тиилелгени быжыглаарынга В. Бавуу-Сүрүн база эвээш эвес салыышкынны киирген.

Орукче үеринин мурнуу чарыында Викторнуң башкарганы 69-94 дугаарлыг ак-көк өөнүг самосвалы диспетчер өрээлинин чанынга тура дүштү.

— Бөгүн Таңдының Бай-Хаакчо чоруур силер — дээш, улуг диспетчер чолаачының орукка чоруур бижиин аңаа берди. Оон бага бар ажыл хүнү ыпчаар эгелээн.

С. ДАНЗЫ.

Кызыл хоорай.

ИЙИ ДЕЛЕГЕЙ— ИЙИ АМЫДЫРАЛ

Совет школаның кол сорулгазы

Совет чурт бодунуң уругларын билиглер дээш улуг походче сагыш чованшыры-биле чепсеглеп турар. Сентябрь 1-де ниити билиг школаларының парталарынга 41 миллион уруглар өөренип кирипкен. 1978—1979 өөредилге чылында школачыларның амыдыралында кандыг чаа үүлдер немешкенил? СЭТА-ның корреспондентизиниң бо айтырыынга ССРЭ-ниң чырыдыышын министриниң ораланчызы В. М. Коротковтуң харыылааны болза:

Совет школа бо өөредилге чылын бистиң чуртувустуң экономика болгаш культура амыдыралының кайгамчык улуг чедишкиннерин хөөлүжүдүп быжыглаан ССРЭ-ниң чаа Конституциязының түгүнүн адаабиле эгелээн. Оларның хөй хемчеглериниң бирээзи — бүгү-ниити ортумак билиги чедип алыры. Ону хөгжүдери болгаш сайзырангайжыдары— совет школаның кол сорулгазы.

Чаа өөредилге чылында тодаргай кандыг ажылдарны чорударын башкыларның Бүгү-эвилел болгаш республикалар съездилеринге, август конференцияларынга калбаа-биле чугаалашкан. Күш-ажылчы кижизидилгеже, аныяктарны амыдыралга белеткээринче онза кичээнгейни угландырган. Бистиң шапкын хөгжүп турар улус ажыл-агыйывыстың хереглелинге дүүштүр мергежилди билдилиг шилип алыры база кол айтырыгларның бирээзи. Бо айтырыгны чедишкинниг шиитпирлээринге школаларның тоску класстарын, ПТУ-дарны, тускай ортумак өөредилге черлерин четчелээриниң чаңгыс аай чыл болгаш перспективтиг планнары дузалаар, амгы үеде ол планнарны чер-черде тургузып турар. Школачыларның профессия шилип алырының болгаш доозукчуларны ажылга киирериниң талазы-биле комиссиялардан, бо талазы-биле өөредилге-методиктиг кабинеттерден хөй үүлдерни манап турар бис. Бо чаа хемчеглер уругларны күш-ажылга чаңчыктырарының эки талазын көргүскен хевирлер —өөредилге цехтери, школачыларның күш-ажылчы каттыжыышкыннары, школалар аразының өөредилге-бүдүрүлге комбинаттары-биле кады улуг ажыкты бээр. Школачыларның күш-ажылчы белеткелин 150 ажыг хевирлерге чорудар. Маңаа улуг рольду шефчилер — үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның күш-ажылчы коллективтери ойнаар.

Өөреникчилериң идей-политиктиг кижизидилгезиниң системазынга чугула черни ССРЭ Конституциязын өөренири эвлээр. Бо ажылды эрткен өөредилге чылында эгелээн болгай. «Совет күрүне болгаш эрге үндезиннериниң» курузун сайзыраагайжыткан. Бо чылдан эгелээш ук эртемни кежээки школалардың сески класстарынга башкылап эгелээр.

ССРЭ Конституциязында көргенин ёзугаар чурттуң бүгү школаларынга өөредилге номнарын халас ажыглаарынче шилчиир. Сентябрь 1-де бүгү бирги классчыларга—дөрт миллион уругларга — комплект номнарны халаска берген. Букварь оларның угаан-бодалынга школа дугайында тураскаал бооп кеззеде артар. Чаа өөредилге чылында ниити билиг школаларының бүгү хевирлеринге ниити тиражы 265 миллион экземпляр 1790 аттыг өөредилге номнарын парлап үндүрген.

Амгы үе-чадада школа ажылының чугула угланыышкыны—өөреникчилериң бот-башкарнылгазын сайзырангайжыдары, школаның ажыл-херектерин организаастаарынга уругларның медерелдиг киржилгезин калбартыры бооп турар. Чаа өөредилге чылында чурттуң сес чыл болгаш ортумак школаларынга өзүп орар салгалдың идейлиг, аажы-чаң кижизадилгезинге чаа дээштиг чепсек болур өөреникчилер комитеттерин соңгуур.

Амгы үеде кедээ школаның мурнунда улуг сорулгалар турып турар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң айытканы кедээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдериниң комплекстиг программазын күүседиринге бистиң башкыларывыс боттарының үлүүн киирерлер. Кедээ ажыл-агыйның улам ынайы чедишкиннери уругларның политиктиг бышкан деннелинден, билиинден, күш-ажылга белеткелинден, оларның Төрээн черниге ынак болурундан улуу-биле хамааржыр. Сөелгү он чылдарда кедээ черлерде тос мун ортумак школаларны, тос миллион уруглар өөренир школа бажыннарын туткан. Амгы үеде кедээ школачылар хоорайларда өөрү-биле дең билигни ап турары улуг чедишкин болур.

Чыл чаа, айтырыглар эрги хевээр

НЬЮ-ЙОРК. Муң-муң америк уруглар школаже чогуур үеэинде кээр арга чок болган. А келген уругларның көөр чүвези септеттиимээн хирлиг ханалар, «аскак» парталар, чугайы төктүп турар дээвирлер. Хөй-хөй өөреникчилер боттарының эрги башкыларын көрбес, оларны ажылдан үндүргүлеткен. Америк парлалга чаа өөредилге чылының эгезинде ындыг чаржынчыг байдалды бижип турар. Америк эрге-чагыргалар акша чедишпезиниң чырыдыышкынга көрген хөрөнгини кызырып турар.

Филадельфияның бүгү башкыларының үштүн бир кезии июнь айда ажылындан үндүргөн. Америк өске-даа хоорайларда байдал оон-даа дора. Бливленд хоорайда (Огайо штат) школалар ажыттынмаан, чүге дизе школа эрге-чагыргалары 20 миллион доллар өрелиг. Оон ужурунда хоорайның 100 мун өөреникчилери чайгы дыштанылгазын уламчылап, хоорай кудумчуларында аваа кылаштажып турар.

Чурттун бүгү школаларының муң-муң башкылары чаа өөредилге чылының эгезинде кудумчуларже үнүп, Каттышкан Штаттарның өзүп орар салгалынын күсели-биле «камналга» кылыр политикага удурланыышкын чыскаалдарын кылганнар.

БОНН. ГФР-ниң школаларынга өөредилге чылы ыныы-бүрү үелерде эгелээр. Чижээ, Баден-Вюртембергте өөредилге чылы эгелээнден бээр ай ажыг үе эрткен, а чамдык черлерде чаа-ла эгелеп турар. А школаларның мурнунда тургустунган айтырыглар чаңгыс аай.

Бир талазында, класстар долган, башкыларның ажылы бергедээн: ийи талазында, чамдык башкыларның ажыл шагы чедишпес, педагогика институттары доозкан мунмун башкылар ажыл чок.

Моон чылдагааны — чырыдыышкынга акша-хөрөнгиниң чедишпейн турары-дыр. Демократтыг үзел-бодалдыг башкыларны истеп-сүрер, ажылдан үндүрер чоруктар ковудээн. Чүгле башкыларны эвес, харын өөреникчилерни истеп-сүрер чоруктар бар. Баварияның иштики херектер министерствозунуң дыннатканын ёзугаар алырга, эрткен чылын ортумак школаларны 200 өөреникчизин истеп-сүрүп турганы илерээн.

МАДРИД. Испанияның амгы үеде чугаалажып көрүп турар конституциязында өүгү кижилериниң өөренирин чарлап турар үүл бар. Ынчалза-даа ол дээрге херек кырында эвес, а сөс кырында аазаашкын бооп турар. Галисияда 70 мун, Мадридге—90 мун уруглар школага өөренир аргазы чок бооп арткан. Ниитизи-биле алырга, Испанияның 15-тен 19 хар чедир кижилериниң үүгле 34 хуузу өөренип турар.

Моон чылдагааны — өөредилге номнарының, уругларның идик-хевиниң өртээнин аары, ол ышкаш өөредилге дээш төлевир улуг бооп турар. Школа бажыннары, башкылар чедишпес. Испания өөредилгеге акша-хөрөнгө үндүрүп бээр талазы-биле Европада эң сөелгү черни эзлеп турар.

ЛОНДОН. Англияда ыныы-бүрү хевирлериниң: улуг-биче, хуу кижилериниң болгаш күрүнеиниң, төлевирлиг болгаш төлевир чок школалары бар. Баяатаннарның уруглары хаалгыг өөредилге черлериге өөренир, чижек садыгжыларның, адвокатларның, политиктиг ажылдакчыларның мергежилин алыр, а ядыы чонның уруглары ортумак, дээди өөредилге черлериге өөренир аргазы эвээш, өөренин алза-даа ажыл чок артар.

Амгы үеде Британ ортулуктарында школа доозкан ажыл чоктарның саны 200 мун.

РИМ. Италияның хоорайларынга өөредилге чылы октябрь 1-де эгелээр. Сес чыл иштинде халас өөренирин Италияда көрген-даа болза, уругларның хөй муруузу школа баар аргазы чок. Ылангыя чүүгүн экономика талазы-биле чыдын калган мурнуу үүгүнде байдал дүвүренчиг. Эрткен чылын өөредилге номнарының өртээ 20 хуу аартаан.

Италияның мурнуу үүгүнде уругларның 40 хуузу эге билиг безин албайн турар. Профэвилелдериниң медээзин ёзугаар алырга, Италияда 8-тен 14 хар чедир назылыг 500 мун уруглар ажылдан турар. Бижик билбес чорук улуг кижилериниң аразында хөй. Статистика талазы-биле төп институттуң медээзи-биле алырга, Италияның ийи чартык миллион чүүгүүдүн чыдып, ноччуп-даа, бижип-даа билбес бооп турар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Бөгүн — Вьетнам Социалистиг Республика байырлалын — республиканы чарлаанының 33 чыл оюн демдеглеп турар

Болдунуң национал байырлалын—Мурнуу-Чөөн Азияда ажылчыннарның болгаш тараачыннарның баштайгы күрүнези—хостуг Вьетнамны чарлаанының оюн вьетнам улус бөгүн 33-кү удаа демдеглеп турар. Алдарлыг байырлалын Вьетнамның бежен миллион чону күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик идепкейниң, социалистиг тургузуушкуннуң херээнге, империализмниң болгаш делегей реакциязының күштериниң кыжаныышкынарындан ала-чуртун хамгалаарынга боттарының бүгү күжүн бээринге белен чоруктун байдалында уткаан.

Чурттуң Мурнуу үүгүнүн политиктиг болгаш экономиктиг амыдыралынга сөелгү чылдарда улуг чаартылгалар болган. Сөлгү үүктүн экономиктиг күчүзү дыка өскен. Совет Эвилелиниң социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының дөткүн болгаш техниктиг дузазы-биле сөелгү чылдарда улус ажыл-агыйының Вьетнамга херек кырында чаа болур адырлары—химия, энергетика, даг-тывыш үлетпүрү болгаш өске-даа адырлар тургустунган. Чүгле Совет Эвилелиниң дузазы-биле безин 90 ажыг үлетпүр бүдүрүлгелерин тудуп болгаш төлевилеп турар.

(СЭТА).

ЧУРУКТА: Ханойнуң чаа чурттталга районунда уруглар садында.

ЧУРУКТА: Ханойда «Камфа» дээр механиктиг завод цегинде токарь Нгуен Тхи Чинь болгаш ооц өөреникчизи Нгуен Тхи Донг.
В. СОБОЛЕВТУҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ВЬЕТНАМНЫҢ ШЫННЫГ ХЕРЭЭ

Социалистиг Вьетнамны камгалаар, оон эрес-шудургу улуу-биле эп-сеткил каттыштырылгазы дээш, ВСР-же Кыдаттың шовинистиг ыйыышкынынга удур оон өөцуктери—социалистиг дем каттыштырылга чурттары, делегейниң хөй-хөй чурттарының дешилгелиг күштери демисежин турар.

ПРАГА. Вьетнамның чорудун турар иштики болгаш даштыкы хамаарышпас политиказындан ойталаарынче опу албадаар дээш биче чурттар-биле бодунуң харылзааларының кол чепсээ болур ажык ыйыышкынны болгаш коргуудуушкунну Пекин ажыглай берген деп, Братиславаның «Правда» солуну бижээн. Кызыгаарның хыналда-эрттирилге пунктуларынга сөелгү таварылгалар кыдат националдыг кижилер дугайында айтырыг талазы-биле чугаалажыышкынарны чедишкиннинг доозарынче Кыдат шыкан-да чүткүп турар бо дээрзинге чигаанишкинни болдуруп турар. Вьетнамга бодунуң улуг күрүнезирек планнарын нептередир дээн кыдат удуртулганың оралдажыышкынары буурап дүжер дээрзи мырыңай илден. Чүге дээрге ол планнарга делегейниң улстарының маадырлыг вьетнам улус-биле күчүлүг эп-сеткил каттыштырылгазы удурланып турар.

БАГДАД. Иракты тайбың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының национал чөүлели медеглел кылган. Ында Вьетнамның экономиказын катап тургузарының чаагай хөрөзүге болгаш социалистиг пинтилелди тургузаар сорулгабиле ооц планнарын боттандырарынга дузалаарынче бүгү улустарны болгаш хосталгалыг шимчээшкиннерни кыйгырган. Ол медеглелди вьетнам улус-биле делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү-биле холбаштыр кылган. Ону бөгүн, сентябрь 2-де — Национал байырлалдың хүнүнде—1976 чылдан бээр социалистиг республика кылдыр чарлаан Вьетнам Демократтыг Республиканы чарлап тургускан хүнүнде эрттирер.

СТОКГОЛЬМ. Швед коммунистериниң «Норшенсфламман» солуну маадырлыг Вьетнамны камгалаан, оон улуу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен. Редакция үүлүнде, чижээлээрге, кыдат удуртулганың БСР-ге удур чорудун турар хоп-мегге кампаниязы 1938—39 чылларда гитлержи Германияның Чехословакияга болгаш Польшага удур чорудун турган үүгедевишкиннерин сагындырып келир-дир деп демдеглээн. Ынчан ол кампаниязы ол чурттарда «немец эвээш нуруунуң» камгалаарының» демагогтуг лозунгу-биле чорудун турган. Амгы кыдат чагырыкчылар база-ла ыныг арга-биле Вьетнамда чурттап турар кыдат националдыг кижилериң дугайында боттарының хөөредип үндүрген айтырынын ВСР-ниң иштики херектерин холгаралаарынга, Вьетнамда социалистиг тургузуушкунга шаптыктаарынга ажыглап турар.

ДЕЛИ. Вьетнамче ыйыышкын кылырының аргаларының бирээзи Кыдаттың күтүлгеи-биле Кампучиядың ВСР-ге удур боо-чепсектиг чеңнээлээшкиннери болур деп, Индияның неделя санында үнер «Нью Уэйв» журналы демдеглээн. Кампучияның шериглери Кыдаттан кээп турар боо-чепсек-биле чепсеглеп турар, а Вьетнамга удур агрессчи калдаашкынарны Пекин планнап база удуртуп турар. Ынчалза-да ол чоңгээлиг хөделиишкиннер болдунуң сорулгазын чедип ап чыдаваан. Америк агрессия-биле демиселдиң чылларында ышкаш, вьетнам улустуң талазында бистиң планетавыстың бүгү дешилгелиг күштери туржып турар деп, ол журнал айытканы.

ВАРШАВА. Амгы кыдат удуртулганың чорудун турар даштыкы политика талазы-биле утланыышкыны чүүнүнда мурнунда социалистиг дем каттыштырылга чурттарынга удур утланган деп, «Трибуна люду» солун бижээн. Амгы үеде ол утланыышкынның эң-не тодаргай илереги болза ВСР-ге хамаарыштыр Пекиниң тергиндеки политиказы болур. Кыдаттың антивьетнамчы хөделиишкиннериниң кол чылдагааны болза ВСР-ниң хамаарышпас политиканы чорудун турары, Кыдаттың Мурнуу болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга эжеленчи чүткүлдеринге Вьетнамның шаптыктан турары болур.

(СЭТА).

ФАМ ВАН ДОНГТУҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пекиниң деткимчези чокка Вьетнамга хамаарыштыр Кампучия сарыыл чок болгаш ожоонниг политиканы чорудун шыдавас ийик деп, ВСР-ниң чазаанның Премьер-Министри Фам Ван Донг медеглээн. Чурттуң иштинде каржы-дошкун истеп сүрүшкүннери болгаш Вьетнамга удур кем-буруулуг агрессияны агартыр дээш ынзы-бүрү хоп-мегелерни Кампучияның эрге-чагыргалары ажылдап турар деп, «Тайм» дээр америк журналга интервьюзунга ол демдеглээн.

Кыдат националдыг кижилерни Вьетнамда истеп-сүрүп турар дээр дугайында Пекиниң хоп-мегге хоозун бөдыткаашкыннарын ВСР-ниң чазаанның Премьер-Министри буруу шашкан. Вьетнамда чурттап турар кыдаттарны истеп-сүрүп турбаан болгаш моон соңгаар-даа истеп-сүрбес деп, ол чугаалаан. Бистиң улузувус өске улустар-биле, оон иштинде кожалары-биле найыралдыг болурун күзээр болгаш өскелерден кортпас деп, ол чугаалаан. Үжен чыл дургузунда дайын соонда бистиң чуртувусту катап тургузарынга когарал чедирип болур ындыг айтырыгларны тургузар кандыг-даа күзелиг чок.

Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле сырый харылзааларны Вьетнам тудуп турар деп, Фам Ван Донг онзалап демдеглээн. Оон түннелинде Вьетнам социалистиг чурт болганда, Экономиктиг Дузалажылга Чөүлелиниң бистиң киржилгевис чайгаар болган дүрүм ёзугаар үүгүл болур.

Дайынның хөй чылдарының соонда бистиң экономиказыстың үргедээшкинин истери амдаа артыш калган. Кыдаттың талазындан дузаламчыны соксатканы-биле болган тур үениң бергедээшкиннерин бис улустуң күженнишкиннериниң база пайыралдыг чурттар-биле кады ажылдажылганың ачызында ажып эртер бис деп, Премьер-Министр демдеглээн. Бистиң улузувус келир үеже бүүзредиг болгаш улуг кедүрлүүшкүн-биле көрүп турар.

ВСР-ниң АКШ-биле харылзааларынга хамаарыштыр чүве чугаалааш, ол харылзааларны болур-чогуур-биле тургузарының оруунда шиитпирлээр ужурлуг тодаргай айтырыглар бар деп, Фам Ван Донг демдеглээн.

ЧУГААЛАЖЫП КӨРГЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Делегей хөгжүдезиниң айтырыгларының талазы-биле комиссияның ыында доозулган эолчеглиг конференцияның амгы үениң делегей айтырыгларынга, моон болгаш барының чүктер аразында, үлетпүр талазы-биле сайзырангай болгаш хөгжүп орар чурттарның аразында харылзааларга турааскаткан. Эрткен чылдың декабрьда тургускан ол организацияның составында 17 күрүнелериниң сураглыг политиктиг, хөй-ниити болгаш профэвилел ажылдакчылары болгаш хөөрөнгитеннер кирип турар. Оларның аразында Германияның социал-демократтыг партиязының даргазы В. Брандт, Швецияның Социал-демократтыг ажылчын партиязының даргазы У. Пальме, Чилиниң президентизи чораан Э. Фрей, Канадының Ажылчын конгрезиниң төлөөлекчизи Дж. Моррис олар бар.

Амгы үениң нарын делегей байдалын экижидеринге «чараштап каастаар» хемчеглер эвес, шиитпирлиг, чогуур сорулгалыг хемчеглер херек деп, КНО-нуң штаб-квартиразынга болган парлалга конференциязынга комиссияның даргазы В. Брандт мелеглээн. Боочепсекти эндере бүдүрер делегейге тайбыңны болгаш бүгү улустарга чечектелиишкиннинг хандырын шыдавас. Бистиң планетавыста байдал чүгле үргүлчүлеп турар политиктиг месилдежишкиннер-биле болгаш шериг чепсектерин ковудедири-биле баксыраан эвес болдур ийин деп ол демдеглээн. Ол байдалга конгуг улуг когаралды ыныы-бүрү чурттарның аразында экономиктиг ылгалдың, а ол ышкаш күрүнелериниң боттарының иштинде экономиктиг ылгалдың улам ынай калбаргаы база болдурун турар.

Делегей хөгжүдезиниң айтырыгларының талазы-биле комиссияның конференциязының элээн каш киржикчилериниң медеглелдеринге боочепсекти эндере бүдүрериң сокадырын, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарын чедип алырын быжым-биле күзеп турары илереттинген.

В. БОРОДИН.

ЧАҢГЫС КОЖУГДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Чоокку Чөөн чүкте байдалдың шиитпирлекчизиниң» ролун ойнавышаан, Каттышкан Штаттар нефть-биле байлак база стратегтиг чугула байдалды эзлеп турар Чоокку Чөөн чүкке бодунуң доктаамал шериглерин тургузарының аймылдыг планнарын кылып турар.

Шериглерни ажылаарының дугайында египет-израиль дугуржулга-биле дүүштүр тургускан Синай чартык ортуулунда күрүнелер аразының зоназында шериглерни таарыштыр тургузарын хөөгаараар дээр чылдак-биле бодунуң шериглерин тургузарын америк «техниктиг чөвүлекчилериниң» саныын улгаттырарының артазы-биле чедип алыр дээрзин Ак бажың болган турар деп, «Крисчен сайенс монитор» солун бижээн. «Чоокку Чөөн чүкке америк курган чер шериглерин азы шериг-далай күштерин чок болза, «хамаарышпас күштер», чок болза, «каттышкан араб күштер» деп адаар үүлдүң составына тургузарының болдунун болурун президент Дж. Картер база бодап турар» деп, ук солун аныткан.

Чоокку Чөөн чүкче америк шериглерин чорударын бодап турары болза НАТО ышкаш «ол черниң шериг блогуун» тургузар талазы-биле АКШ-тың улуг сорулгаларын күүседиринге ол чүгле баштайгы базым болур деп, «Крисчен сайенс монитор» уламчылап бижээн. АКШ-тың президентизиниң национал айыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы З. Бжезинский шагдан бээр-ле ындыг айыылдыг идеяны бодап келген. Оон бодап турары-биле алырга, «Чоокку Чөөн чүк керээзиниң организациязы» деп адаар ол блокка Израиль ол ышкаш консерватиитиг чамдык араб ёзу-чурумнар, оон иштинде Египет болгаш Сауд Аравия кирип болурлар. Ол кожугга Каттышкан Штаттар «бүрүн эргелиг кежигүнүүн» ролюн бодунга алырын күзеп турар.

Ол планнар ёзугаар Иордан хемниң эжелеттирген барының эринде Израильдың тургусканы стратегтиг чугула шериг базазының АКШ бодунга алырын база күзеп турар.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкке хамаарыштыр Вашингтонуң дайынзырак бодалдарын Кыдаттың соөлгү базымнары деткээн. Ол базымнар ол районуң улуска удур ёзу-чурумнары-биле харылзааларны тургузарынче угланган деп ында демдеглээн. Араб делегейде национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге удур демиселге Оман султанаттың реакциялыг чагырыкчызынга КҮР-нуң дузаламчы көргүзээр деп турарының дугайын солуннар бижээн. Сауд Аравия, Бахрейн, Катар болгаш Араб Каттышкан Эмираттар-биле чоокшулажырының аргаларын база оларның-биле дипломаттыг харылзааларны тургузарын Кыдат оралдажын турар деп чүве база билдине бергеб.

Чоокку Чөөн чүктүн улустарының хосталгазынга болгаш хамаарышпас чоруунга удур угланган Вашингтонуң база Пекиниң чимзеиишкиннери араб делегейде ыыгыы килеңнеп хорадаашкынны болдурган, ол районуң хамаарышпас күрүнелериниң талазындан шиитпирлиг ойтур шавыышкынга таварышкан.

Кыдат делегациларының аян-чоруктары, Кыдатче амгы үениң боо-чепсээн садар дугайында дугуржулгаларны чарганы, Хуа Го-фэниң амгы аян-чоруу-биле бир дөмей, КҮР-нуң шериг база экономиктиг күүзүн болгаш оон политиктиг туруштарын быжыглаарынче угланган деп, «Аль-Ливаа» солун бижээн. Пекин соөлгү чылдарда Вашингтон-биле чоокшулажырының угланыышкынын чоруда берген болгаш бодунуң политиказының үндезини кылдыр ССРЭ-ге, социалистиг өскедаа чурттарга болгаш каяда-да каттышаан чурттарга өөзөөнешкен харылзааны тургузун алганы-биле Кыдаттың ындыг угланыышкыны онза айыылдыг болу берген деп ол үүлде айыткан.

Ол угланыышкын делегейниң бүгү улустарынын, оон иштинде араб улустарының улуг сагышсыралын хайыктырын турар. Совет Эвилели империализмниң болгаш реакциянның күштериниң сулчээлеринче удур быжыы-биле туржып турар, мынчаргаш ССРЭ-ге болгаш оон тайбыңга ынакшылдыг политиказынга удур угланган кандыг-даа политиктиг хөделиишкиннер бүгү делегейниң улустарының үндезин эрге-ажыттарынга удурланышкак болур.

Демиселдиң күчүлүг чалгыы

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Алды хүн дургузунда ниити национал ажыл соксадыышкыны бооп турар Никарагуада чазакка удур күчүлүг хөделиишкиннер болган. Никарагуаның чурттакчылары диктатор Сомосаның доп-дораан халажырын, чуртка хосталгаларны болгаш демократияны катап тургузарын негээннер.

Информация агентилелдериниң дыңнадыр турарын ёзугаар алырга, республиканың хөй-хөй районнарында чазакка удур чыскаалдарның киржиккөлери-биле тулдур чепсегленген шаажылакчыларның аразында хан төгүүшкүнүт демисел бооп турар. Хөрөөженнерни, кыргаңнарны болгаш бичин уругларны камнаваан солдаттар боо-чепсек чок кижилерни боолап, чыскаалганнарже карак чажы төгүлдүрер гранаталарны октап турар. Хемчээлиниң талазы-биле чурттуң үшкү хоорайы болур Матагальпада ажыл соксатканнарның контролюнда турар ажылчын квартталдарын шериг-агаар күштериниң самолеттары бомбалаан.

Чурттакчы чонуң хөй незин, оон иштинде хөөрөнгитен болуктериниң төлөөлекчилери безин диктаторжу ёзу-чурумну дүжүрери негеп турар. Сомосаның кара чаңгыс чөлеңгизи болза арминың болгаш полициниң хүлээлгелерин кады күүседип турар национал гвардия болур.

Ынчалза-даа национал гвардияда чарлыышкын база болган. Оон хөөрөчилели болза элээн каш айларның мурнунда оске үзелдилгерге хамаарыштыр массалыг өстеп сүрүүшкүннерге удурланган аныяк болуп офицерлериниң нептереткен медеглели болуп, Чазакка удур сүлчээ кылган деп буруудаткан, хөй саныг шериг албаныгларны, оон иштинде национал гвардияның чамдык кезектериниң командирлерин тудуп хоругдаанының фактызы ол дугайын база айтып турар. Ында кээп турар медээлер ёзугаар алырга, август 29-та Никарагуага ужен хире шериг албаныгларны, а ол ышкаш чамдык политиктиг партиялларның, профэвилел база студентилер организацияларының удуртукчуларын тудуп хоругдаан.

Маңагуага болган парлалга конференциязынга түүе чугаалаан, Сомоса халаашпас мен деп база катап медеглаан. Хайгааракчыларның бодап турары-биле алырга, эрге-чагыргазын өскүүмас деп ол ышкаш, диктатор Каттышкан Штаттарның деткимчезин алырын бодап турар.

ХАЙЫРАЛЫГ БУЛУҢ

Өлдеп артар.
Өртпен артпас.
(Үлегер чугаа).

Кыңгыраа хемниң соңгу, башны адырларының араында чаттыла берген чыдар Сыын-Чүрек сыныг шала ырактан бараанай аарак көөрге, терең, дески дүктүг, көк өшкү кежи чагы кеткен мадагар мага-боттуг кижиниң чазадак сыны сагышка кирер. Пөштерниң үнгенин көөрге, чазын денге чажыг каан тараанның дей-дески кылдыр сырый үүнүп келгени-ле. Соңгу адырның хүн бадар талазында Өртең-Арыскан дээр дыка улуг девискээрлиг сыг бар. Ооң даштыкы хевири Сыын-Чүректен сыр өске. Чедиимес ядыы кижи чаргаш куу тонну кедип алган, ооң электерин ызырар өткүн үзечаза соктуруп алган кээргенчиг көстүп турганы-ла. Өртең-Арысканның чамдык черлериндe шетчик пөштер көстүп тураа-даа, будук-бүрү чок куу сыралар сыныңы «хевин» болган, озаңналдыр ужа берген чудуктарның хөйүн канчаар, шуут-ла дес-кажаа...

Улуг-Белдир одаанга тооруктап чедип келгенивистен бээр каш-даа хонган. Хүндүс чемнээн тооруувусту савалап дооскаш, кежээ шайлап орааныстың аразында, Кавыдылаар ирей ол черге болган бир коргунчуг, хараааныгыг таварылганың дугайын кымныг-даа дилээ, албадалы чокка чугаалай берди:

— Дужувуста турар Өртең-Арыскан сыныг шаанда Чааттыг-Пөш тайгазы дээр чораан. Иштинче кире берген, оруу көөрге, чүгле көк дээр кылаяр, шыргай, күдүреалиг пөштери ханазы болган чер турган. Бир-ле чазын, ооң бээр үр-ле болган ийин, алдан чыл чыгаан боор, хайыраан сыныг өрт чип каан болбазыкпа. Ынчангаш ам-даа куурара берген турары бодур ийин.

Ирей ыяш будуунда азып каан турган оттук, бижээнче коргеш, хензиг када чугаазыл үзе каапты. Бодавыже, ооң аныяндан бээр эдилеп келген түүлдери кандыг-бир түвени сатындырып турду ыйнаан. Үзүктеениишкип соонда ирей чугаазыл илдик чокка уламчылай берди:

— Чазын куу сигенде ыпкан өрт чүве, хүвүн уткан мен. Аңчылар сыныңан чоруп турган үе чүве. Ынчаарда аалывыс бо одаавыстың адаанда, бээр ээп үнер, оруктуң аксында төкпек кадарлыг дөңүгеш кырынга турган. Хүнүң изин сүргей. Таптыгла дал дүш чедип чорда, Чааттыг-Пөш тайгазының хүнээрек талазында эзимге таакпы ыжы сагышка кирер шоолуг эвес көк ыш шөйлүп үне берген. Ол чоорту улгатса-улгатса эзим-сыныг дуй апкан. Та кандыг-бир аазатпай аңчының одаандан хыш үнген чүве, азы ыяштар дүрбүшкениндеп үнчүк бе, өртхып үнген дээрэн билдине берген.

Ачам, даайым, акым суглар ивилер хавырып чораан келген дораан-на, ман-биле дөгертиннеш, өрт өжүрер дээш хапканнар.

Ынчалза-даа, хайлыг, ол өрт улам хөрлөөлээн. Салгын аалче углуг кагарга, пөшсүг, артышсыг, шаанаксыг, өвээнчигзиг хуюксуг чыт думчукте кирип турар, харын-даа кижи харгыга берги дег.

Хүн ашкан. Өртеннің турган тайганың коргунчуу дөм барган. Черден үнген кызыл чалбыраш дээрде барын пашпыга берген, а дээрниң ак-көк делгеми кыза берген. Чер-даа, дээр-даа дарганнарың хөрүктеп кызыдып каан демиги-ле. Ол кызыл от аргарыгны, харын-даа бүдүн тайганы кадыр чылгаптар деп ыжаныр турганзыг.

Менээ, угаан кирбээн оолакка, кыпкан өрт коргунчуг боордан аңгыда, солун, көрүштүг турган. Өрт чеже-чеже амытаныларың амы-тынына чедип, оларның кодаптурлаан, уя-үнүрүн, ажытолуп орттендир чип турган чүве, ону бодавас турганым ол-дур.

Дүне өрт улам калбаргаш. Ооң дивиледир-дазыладыр кыварыг, ыяштарның човуурлаанзыг чажырадыр барын ушкулаары дыңналып, изин безин аалга чедип кээп турган. Өрт хем кежилдир болза-даа, дөмей-ле коргунчуг турган.

Ону өжүрүп чоруткан улузувус чиле бээрге, кырган-ававыс, ававыс суглар дүвүреп эгелээн. Дүвүрээш-даа канчаар, ивилеринисти ыяк челепкен, улузувус маган олурар бо-ла бис.

Элээн орайтаанда ам-на ынаартан, хем кыдыыдан, ивилер сыыргактарының чызыраары дыңналып келди. Ачам ивиден дүшпейн турала чугаалады:

— Өжүрүп күш четпедикис. Хайыраан тайга өрттенин каъры ол-дур.

От чырынга көрүп турарыыска ачаыстың, даайыыстың, акыыстың алгы топнары, быжыр хайындырып каан хырын ышкаш, бүрүшкек-бүрүшкек апаргылаары болду, а ивиг бышкаа идиктеринде саргартыр өрттени берген черлерлиг. Өрт өжүрүп чораан улузувустун арыннары шуут-ла кара хөө, чүгле карактары кыланнаар, саптырга, өжегээр ынчаар чагдынып алган-даа ышкаш.

Ол дүне удуваан бис. Тайганың амытаныары база дүвүреп тура хонган. Эликтер отургулаар, алыглар хөрөгенгилээр, кокайлар улушкулаар, куштар ыны-бүрү үнпер-биле алгырыыр. Дүвүрээнин, айыыл-халаа.

Өртен чер чырып эгелээн. Ынчан кайгамчык чүвени кордувус: хамык араатан-даа, аная-даа аңнар чаңгыс аалдың малы ышкаш, холужа берген, бир дем-биле хемни кешкен турлар. Сутже буурлар, сыыннар, адыглар, боруулер эштин кириптерге, оларның кырынче кускелер, кужүгеннер, хөөрүктер халыгна бээр. Диңнер боттары-даа эштин кежин турааралр, оларның эштири солун-даа, кудуруун сан-дорт холуйтур кедуруп алган чоруурлар. Араатан аңнарның чиг дугайын бодаар харыы чок, чиг-зик аңнар олардан кортпас-даа. Ниити айыыл таварының келгенде, диригг амытан бүрүзүнге хүнүң алдын чырыы, амы-тын—чүгле бо бүгү херек анарган.

Бир бөрү хырында чүве чүктеп алган эштин кежин өрөп тура хонган. Эликтер отургулаар, алыглар хөрөгенгилээр, кокайлар улушкулаар, куштар ыны-бүрү үнпер-биле алгырыыр. Дүвүрээнин, айыыл-халаа.

Өртен чер чырып эгелээн. Ынчан кайгамчык чүвени кордувус: хамык араатан-даа, аная-даа аңнар чаңгыс аалдың малы ышкаш, холужа берген, бир дем-биле хемни кешкен турлар. Сутже буурлар, сыыннар, адыглар, боруулер эштин кириптерге, оларның кырынче кускелер, кужүгеннер, хөөрүктер халыгна бээр. Диңнер боттары-даа эштин кежин турааралр, оларның эштири солун-даа, кудуруун сан-дорт холуйтур кедуруп алган чоруурлар. Араатан аңнарның чиг дугайын бодаар харыы чок, чиг-зик аңнар олардан кортпас-даа. Ниити айыыл таварының келгенде, диригг амытан бүрүзүнге хүнүң алдын чырыы, амы-тын—чүгле бо бүгү херек анарган.

Бир бөрү хырында чүве чүктеп алган эштин кежин келди. «Оолдары-дыр»—деп, ачаыыс чугаалады. Ие-адыг мелегей оолдарын ол-бо часкагылап чораш, хемге чедирин келгеш, оларны оргазынга чүктеп алгаш, эштин кежин келгенин-даа көрдувус.

Аңнарның хемни эштиг, демниг кежин турарын көөрге, оларны бир-ле ээ: «Чогуш-кырыш кылбанар!» деп чагаш, бөле хавырбышаан, хемче чыгаа кирпгеш, кежилрин турганзыг. Аңнар хемни кежин келгеш-даа бот-боттарынче халдаппадылар. Бистің аалывыстың аңчы, дөспеспыттары-даа чүвенің үжүрүп билген дег, аңнарже халдаваннар.

Мен ол өртен аңнар көргеш, бөо сегирин алган, ачаыга чула копчуткан мен. «Айыыл-халапка таварышкан амытаныар-биле беришпес!» деп ол шыгыы чугаалаан...

От дазырткайның хым турган, ооң чырынга тооруктуг шоодайлар ыяскаалдыр турзуп каан көстүп турганнар.

Салчак ТАМБА.

Бистің кожавыста

Сиген шөлдеринде

Тыва АССР-биле социалистиг чарыштыг Хакас автономнуг областың недээ ишчилери мал чеминиң белеткелин уламчылаавышаан. Августуң сеелгу хүннеринге чедир 96700 тонна сигенни (планның 62 хуузу), 29694 тонна витаминниг сиген далганын (78 хуу) белеткээн, 187400 тонна (24 хуу) силосту, 87100 тонна сенажты салган.

Ширин районнуң ажылишчилери күжениишкинниг ажылдап турарлар. Сеелгу үш хонукта 1000 тонна сигенни, 561 тонна витаминниг сиген далганын белеткээн, 17900 тонна сенажты, 7200 тонна силосту салган. Ынчангаш районнар аразында чарыштың бирги черинде чоруп турар.

Усть-Абакан районда «Московский» совхоз витаминниг сиген далганын белетиззриниң даалгазын күүсеткениниң дугайында рапорттаан. 850 тоннаны белеткээр турган, 863 тонна чедирген. Силос салыр талазы-биле «Капчалиский» совхозтуң ажыл-ишчилери шылгараан, 5 муң тонна силос салыр планын 4500 тонна чедире берген.

Мелиораторлар семинары

Красноярск крайның мелиорация тудугларының болгаш бүдүрүлгелериниң аныяк специалистериниң семинары Черногорский-е болуп эртикен. Ол-ла организацияларда комсомол комитеттериниң секретарьлары база киришкен.

«Хакас суг тудуг» эргелелиниң начальники В. И. Темеров аңаа илткел ылгаш, мелиорация тудуунуң программазын ажыдыралга боттандырарынга аныяк инженерлер болгаш техниктиң ролюнуң база Хакасияның мелиорация талазы-биле сорулгаларының дугайында чугаалаан. «Красноярск суг тудуг» наттыжыышкынының кол инженери Е. М. Куликов сес алгаш, амгы үениң техниказын шиңгээдип алырынга, мурнакчы технологияны нептерелиринге, ажылдың шынарын экижидеринге аныяк специалистерниң ролюнуң дугайында чугаалаан.

Семинарның киржикчилери крайның бүгү аныяк специалистер - мелиораторларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Абаканның суггарылга системазының тудуг объектилерин, Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуун семинарның киржикчилери көрген.

Хакасияның аалчылары

Красноярск хоорайның 350 чыл оюнуң байырлалынга турасказаткан көргүзүг-концертке киржин турган бөлүк артистер Хакасияга чораан. Ажыл шөлдерге, бүдүрүлгелерге, культура албан черлеринге олар концерт көргүскеннер. Текстильщиктер, шахтёолар, Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжулары аалчыларны хүлээп алган.

«Советская Хакасия» солуннуң редакциязынга тус чернин журналистери бөлүктүң үш киржикчизи-биле ужурашкан. РСФСР-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады В. М. Леонтьева, РСФСР-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери Н. Н. Озеров, байырлыг көргүзүг-концертиниң режиссеру О. А. Милявский журналистерниң айтыгларынга харыысаан болгаш чогаадыкчы планнарын чугаалаан.

(«Советская Хакасия» солуннуң материалдарынан).

Олимпиада — 80-ге белеткел

Совек спорттуг материал-техниктиг базазын моон соңгаар улам сайзырангайжыдары-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели спорт лотереяларын бадылаан. Спорт лотереяларын ойнап турган кижилерниң сонуургалы, ниити күрүнеңиң сонуургалыбиле капсырлажып турар.

Олимпиада-80-ниң аалчыларын Москва манап турар. Олимпиаданың объектилерин тударынга белеткел ажылдары ынла шалыпкын чоруп турар. Олимпий оюнларын белеткээринге Спорт лотереяларының кол эргелели 200 миллион ажыг рубльды үндүрген. Аная чижек кылдыр Минскиде эле кылдынып турар эн улуг «Динамо» стадионну, Таллинде бедип үнүп орар парус төвүн болгаш Олимпий суурун айтып болур.

Олимпиада-80-ни эртиреринге белеткел-биле чергелештир «Спортлотонуң» ужур-дузазы база өзүп турар. Чүге дээрге, сеелгү ийи чылдан бээр кирген сурулга Олимпиада-80-ниң белеткелинге кирип келген.

Беш дээрбек чүраан «Суббота спортлотозу» барык кижи бүрүзүнүн сеткилинге аажок таарышкан. «Спринг» акша-бараан лотереязы база оон чыда калбаан. Оон аңгыда Олимпиада-80-ниң оргкомитеди Делегейниң олимпий спортлотозун бадылаан.

Бо дээрге социалистиг чурттарының акыдынмалышкы чоруун база дагын бадыткаан. Ол лотереяга ССРЭ-ден аңгыда Польшаның, Болгарияның, Венгрияның, Чехословакияның болгаш ГДР-ниң спортка болгаш лотереяга хандыкшыдыглары киржип турар. Бистин даштыкы өскүктеривис Делегейниң олимпий спортлотозунда кирип алган орулгазының 25 хуузун Олимпиада 80-ниң оргкомитединиң фондузунче шилчидерлер.

Москвага болур Олимпиада-80-ниң ажыттынарынга чедир алды чүс ажыг хонук арткан. Ол байырлалга бистин чуртувус идепкейлиг белеткенип турар. Аная чүгле спортчулар эвес, бүгү чон белеткенип, боттарының үлүүн киришпиннип турар. Ынчангаш Тываның аныяк-даа, улуг-даа назылыг чуртакчыларының аңаа идепкейлиг киржири күзенчиг.

С. ВОРОНЦОВА.

«Спортлотонуң» Красноярск зона эргелелиниң улуг инструктору.

«Кызылдың Гастелло аттыг парыгында сеңге кускуг селгүүстаэшкин» деп В. ЧАДАМБАНЫҢ фотоэтюду.

ЧИБУРДАНИДЗЕНИҢ ИЙИ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ПИЦУНДА. Август 31. (СЭТА). Шыдыраага делегейниң бирги черинде дээш Нона Гаприндашвили биле Майя Чибурданидзенин аразында болуп турар маргылдаанда бешки салыы 3.5:1.5 болуп, «корлакчының» тиилелгези-биле доозулган. Делегей чемпиону Гаприндашвили соңгаарлаткан салыгны төнгүр ойнаваан. Дүжүп берген.

Дараазындагы ужуражылга бөгүн болур.

Оорлар баш сугар чер тыпказын

БАШТАЙГЫ ТҮҢНЕЛДЕР

Оорлаар чоруккa удур демиселди күштелдирер талазы-биле барыын районнарның зона хуралы Кызыл-Мажалыкка болган. Зона хуралының шиитпирлерин база «Ниитиниң болгаш хамаатыларның хууда малын оорлаар чоруктарга удур демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың февраль 3-те хүлээп алган доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл калбарган.

«Шын» солуннуң бөгүнгү үндүрүлгезинге зона хуралының соонда Барыын-Хемчик районнуң девискээринде ниитиниң болгаш хамаатыларның хууда малын оорлаар чоруктаргa удур демиселди канчаар чорудуп турарының дугайында СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң секретары О. Ч. Монгуштуң чүүлүн парладывыс.

Бо чылдың январь 25-те болган зона хуралының соонда база «Ниитиниң болгаш хамаатыларның хууда малын оорлаар чоруктарга удур демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың февраль 3-те хүлээп алган доктаалынга дүүштүр районга болгаш тус-тус көдээ Советтерге, ажыл-агыйларга тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырып чорудуп турар.

Зона чөвүлел хуралының түүнелдерин чурттакчы чоннуң чер-черге болган хуралдарынга чугаалажып көрүп, барык-ла бүгү чоннга таныштырган. Ол-ла айтырыгны көдээ ажыл-агый эргелелиниң, совхозтарның техниктиг чөвүлелдериниге база чугаалашкан, чогуур хемчеглерни алган. Бо айтырыгның чугулазын барымдаалаан, база соц-биле кады хоочун коммунист Ф. Я. Ондарның «Шын» солунга парлаттынган ажык чагаазын малчыннарның график бөлүгаар болгулаан хуралдарынга СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң харыысалгалдыг ажылдакчыларының, совхозтар удуртукчуларының киржилгези-биле чугаалажып көрүп, олзовный санал-оналдарын алган.

Совхозтарның директориялары, специалистери, көдээ Советтер мал учёт-отчёдун акижидер, документацияларды шын ыкылыр талазы-биле ажылдарны чорудуп, оларның шынынынга контрольду күштелдирип турар. Мыйыстыг бода малды, сарлыктан өскелин, мөөнөөш, совхозтар төвүүн тоогунда фермаларда тургускан, а сарлыктар коданнарын улгаттыргаш, оларда ак сеткилдиг, кызымак малчыннарны быыгылаан. Хой кодаларын 250—300 баш турганындан 350—400 баш чедир улгаттыргаш болгаш 201 кодан турганын 156 кодан чедир кызырган. Көдээ ажыл-агый эргелели райкүүскомнуң иштики хөректер киллизи-биле кады 18 контроль санаашкыннарны бо аразында чоруткан. Оон районнуң ажыл-агыйларында 126 шээр, 16 мыйыстыг бода мал дудаан 12 таварылга ылерээн болгаш малдарны кыска хуусаада катап дуюу тургустунган.

Хамаатыларның хуузунда малын чижек-нормага чедир кызырар, оларны ниитиниң малындан аңгылаар талазыбиле элээн ажылдар кылдынган. Көдээ Советтер күүскомнарының мал санаар тускай комиссиялары чер-черге ажылдаан, хамаатыларның хуузунда малын доктааткан нормага киргген. Ол үеде чоннга нормадан артык турган 264 мыйыстыг бода малды, 209 шээр малды, 233 хаванны, 59 чылгы малды база паспорт чок чакпыл турган 68 аътты күрүнеге саттырган.

Районда ниитизи-биле 1300 ажыг баш хуу мал ажылаттынган, ооң иштинде «Хемчик», «Шекпээр» совхозтарда элээн хөй боон турар. Ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан былдап, Ак, Алаш, Хөнделең, Кызыл-Тайга ынчаар көжүп чурттап чоруур кижилерни албан-биле келдирип турган, оларның хуралдарын чер-черге эрттиргилээн. Оон соолунде чоруткан ажылдың түүнелинде 19 өг-бүлелерни районда, 17 өг-бүлелерни өске районнарда суурларже көжүрүп, 229 кижини ажылга киргген, 27 кижини организастыг чыылдабиле ажылче чоруткан. Амгы үеде ажылдаваан база өөренмейн турар элээдилерни учётка киргген. Оорлаан малдарны кажарлап садарын болдурбазы-биле мал хүзээл алыр черлериниң харыысалгазын бедидип, хамаатыларның хууда саткан малын чүгле оларның боттарының болгаш дужаан келген малы оон бодунуу ылаш дээраин шынзыып турар документилер барда хүлээп алырын, чурумчуткан.

Оорлаар чоруккa удур демисел чорудар черлериниң күштерин, аргаларын улгаттырар, дүүштүрер хемчеглер база алдынын турар. Оорларга удур демисел чорудар район комиссиялының составын немеп, олче СЭКП райкомунуң секретарын киргген. Оорлаар чоруккa удур демисел чорудар тускай дружиналарны бүгү ажыл-агыйларда тургускан, олар багай эвес ажылдап турар болгаш оор кылын болгу дег кижилерни учётка алгаш, олар-биле ажылды күштелдиргген. Райкүүскомнуң иштики хөректер киллизиниң аътларына кажаалы туткан болгаш аттар садып алыр акшаны тып алган, амгы үеде эки аттарны шилип садып алыры болгаш оларга чидиртир мал чеминиң белеткели чоруп турар. Оорлаар чоруккa удур демисел чорудар район комиссиялының удуртулгазы-биле рейдилерни, үнүүшкүннерни, оорлаан малды сүрүп азы чүүдүрүп аппарын болгу дег черлерге доскуулдаашкыннарны чорудуп, кандыг-бир таварылга ылерттиннгенде чогуур хемчеглерни дораан ап турар. Чыл эгезинден бээр 8 рейд, 12 үнүүшкүн болган, ол үеде мал оорлаан 48 таварылга ылерттиннген болгаш 30 бода мал, 56 шээр мал, 3 аът хавыртынып, эзлериниге эгиттиргген.

Оорларга удур демиселди районнуң суд, прокуратура, милиция органнары, улусчу контроль база элээн күштелдиргген. Чыл эгезинден бээр мал оорлааны дээш 20 херекти оттурган. Дудагдал болгаш самчыгдал болган 34 мыйыстыг бода малды, 451 шээр малды, 2 аътты, 4 хаванны төлеттиргген. Оон аңгыда самчыгдал. Дудагдалдардан болдунган каражаларны июль бирге чедир «Барлык» совхозка 50 муң, «Шекпээр» совхозка 30 муң, «Хемчик» совхозка 23 муң рубль түнге эгиттирип берген.

Районга чорудун келгея үстүнде хемчеглер болгаш ажылчы чон орту-зунга тайылбыр-массалыг, кижизидилгелиг ажылдар оорлаар чоруккa удур демиселге чамдык эки түүнелдерни берип турар. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээргe, күрүнеңиң өнчү-хөрөнгүзүн оорлаар чорук бо чылдың бирге чартынында 5 таварылгага кызырылган. Ниитиниң мал-магаының оорлаанындан, чидиргениниң база дудадың, самчыгдаанындан болдунган каражалардан 132730 ажыг рубльдиин дуюу-биле ийикпе, азы акша-биле катап тургустунган.

Оорлаар чоруккa удур ажылга чонуун киржилгези идепкейжээн. Үстүнде ажылдарның түүнелинде хамаатыларның хуузунда малын доктааттынган нормага киреринче, ол малдарны ниитиниң малындан ангылаарынче чугула базым ыыдынган.

Оорлаар чоруккa удур демисел талазы-биле ажылыыста четпестер болгаш чедир кылдынмаан чүүлдер ам-даа хөй дээрэин, демдеглээр херек. Чон ортузунга тайылбыр ажылы, ылангыл хөөйлу-дүрүм провагандазы ам-даа кошкак. Кижилерниң тустузу-биле, ылангыл оор-суг кылын болур кижилер-биле боттуг ажыл, оларның ажылчынга, ажыл-херээнге контроль сула болуп артышаан. Оорларга удур демиселге хөй-ниити организациялары-биле чонуун аразында кады хөделиишкин эки башкарылбаан.

Бо чугула херекке шалыпкын, тыныгыр болгаш чогаадыкчы чоруувус ам-даа четпес. Харын-даа зона хуралының чамдык сүмелерни безин чедир боттандырып эгелевейн турар бис. Ылангыл автомашиналарның болгаш тракторларның ажыглалын контрольдаарын күштелдирер дугайында сүмеге хамаарыштыр чүгле човаачылар хуралдары эрттиргенден өске боттуг хемчеглер алдынмаан. Ак-Довурак—Абаза орунга хыналда пунктузу тургустунмаан.

Районнуң партия, совет, административтиг органнары, хөй-ниити организациялары оон чогуур түүнелди кылын, бар четпестерни чайладыр хемчеглерни алыр аңаар. Моон-биле кады оорларга удур демиселди өске районнарда, ылангыл зона хуралынга кириишкен районнарда, канчаар организастап турарын солун дамчыштыр билин алыры күзенчиг.

Эргим номчукчулар!

«ШЫН»

солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ: чылда 6 рубль.

телевидение

СЕНТЯБРЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Силерге, ада-иелер». Өореділге чылының эгелээнинге.
11.25—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
11.55—«Эки бараанларны хөй-ну».
12.25—Архитектура талазы-биле 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тыңсырынга.
12.55—«Москвачы». Телеклуб.
13.55—«Кадыкшыл». Эртем-таныылыгларалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
14.40—«Спортлото» тиражы.
14.55—«Поэзияның некрасовчу байырлалы». Дамчыдылганы СЭКП-ниң Ярославль обкомунуң бирги секретары Ф. И. Лешенков, чогаалчылар А. Сурков, Ю. Друнина, В. Розов, Ю. Кузнецов болгаш өскелер-даа киржер.
16.00—«Даарта — Нефть болгаш газ үлегпүрүнүн ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң газ үлегпүрүнүң министри С. А. Оруждеэтин чугаазы.
16.15—«Билдингир-даа бол эллептиг». Дамчыдылганы С. П. Капица чорудар.
17.15—Вьетнам Социалистиг Республиканың телевидение программазы.
19.30—Медээлер.
19.40—«Шунтузун биликээрмен». Киножурнал.
19.50—«Таврия садынга концерт». Ленинградтан дамчыдылга.
20.20—«Частырыглар комедиязы». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—Красноярскиниң Сибирь танцызының Күрүне ансамблиниң концерти. Удуртукчу — РСФСР-ниң улустуң артизи М. Годенко.
23.45—Чиик атлетика талазыбиле Европаның чемпионады. Прагадан дамчыдылга.
00.15—00.40—«Кежээки ааллаар». Эстрада концерти. Тонгенде — медээлер.

Агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Соңгу-чоон чүк утланыышкынны хаттың дүргени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температураза 17—22, чаздык районнарга 11—16 градус чылыыр.

Кызылга база аас хүн болур. Хат кошкак. Агаар дүне 3—5, хүндүс 20—22 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 2-ДЕ

«ПАНЫРАЛ»: «Албадаткан дипломаттар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алпамыс школаже чорупкан» 9.30, 11.10. «Кимога тыртыгарын күзээр сен бе, кыс?» 15.30, 17.20. «Дээрде дуруна» 13.40, 19.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Биеке шыпшын турган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чоон чүк экспрессинге өлүрүүшкүн» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Пятницкий кудумчузунда шайлар чер» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Кызылдың хлеб заводунга материалдыг бөлүк бухгалтери, цехтерге ажылчыннар (хөрөжен), дериг-херекседдер сеп-тээр слесарьлар, цехтерге аштакчылар, кассир херек.

Бот хөрөженнерни чаагайжыттынган общежитие-биле хандырар.

Айтыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 2, кадрлар киллизи, телефон 2-37-27.**

Хлеб быжырар бүдүрүлгениң быжырыкчы мастери мертежилди чедип алыры-биле **Кемерово хоорайда профтехучилищеге 10 класс дооскан оолдарны Кызылдың хлеб заводу чыып турар.** (Киреринин шылгалдалары чок). Документилерни сентябрь 5-ке чедир дужаар. Өренир хуусаазы 1 чыл.

Өреникчилер күрүнеңиң долу хандырылгазынга турар. Эртемниң дугайында аттестатты, паспортту, школадан характеристиканы, эмчи шынылгалын, 3х4 см хемчеолдиг 6 фото-чурукту бодуу экказар.

Айтыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 2, хлеб заводу, телефон 2-37-27, № 2 автобус-биле «Пиво заводу» деп доктаар черге чедир чоруур.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-22-35, партийна амыдыралга киллизиниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2676.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле өскелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС — 01056